

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики

До захисту допустити

Завідувач кафедри _____ Людмила НЕМЕЦЬ

« ____ » _____ 2023 р.

**УЛЬТРАПРАВИ ПОЛІТИЧНІ РУХИ У ЄВРОПІ ТА США
І ЗВ'ЯЗОК МІЖ НИМИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Виконав: студент 4 курсу, групи ГЕ-41
спеціальності **106 «Географія»**,
ОПП «Економічна, соціальна географія
та регіональний розвиток»
Циган Владислав Сергійович

Науковий керівник:
к. геогр. н., доцент Кандиба Юрій Іванович

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Павло ШУКАНОВ

Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

« ____ » _____ 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	6
1.1. Загальна характеристика ультраправих політичних рухів.....	6
1.2. Історико-географічні хвилі розвитку ультраправих політичних рухів.....	8
1.3. Методи електоральних досліджень.....	15
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА УЛЬТРАПРАВІХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЄВРОПИ ТА РОЛЬ США У ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ.....	19
2.1. Сучасний стан та рівень підтримки електоратом ультраправих політичних партій країн Європи.....	19
2.2. Причини зростання підтримки, цілі та завдання ультраправих організацій та політичних партій.....	23
2.3. Спільні та відмінні риси, взаємовідносини, особливості діяльності, ступінь впливу на суспільство ультраправих політичних партій.....	25
2.4. Геополітична та геостратегічна роль США у діяльності ультраправих політичних партій Європи.....	27
РОЗДІЛ 3. ГЛОБАЛЬНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ РОЗВИТКУ УЛЬТРАПРАВІХ ПОЛІТИЧНИХ РУХІВ	30
3.1. Нарратив «великої заміни» в Європі та «геноциду білих» у США як причини розвитку ультраправого терору.....	30
3.2. Трансконтинентальність екстремізму у цифрову епоху.....	49
3.3. Шляхи вирішення проблем та способи боротьби з екстремізмом.....	64
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76

ВСТУП

Радикалізм характеризується прагненням рішучих дій у внутрішній політиці держав та на світовій геополітичній арені, тобто у зовнішній діяльності країн. Правий радикалізм – це форма різкого неприйняття, заперечення громадських норм і правил у державі з боку окремих осіб, груп чи політичних організацій.

Основними рисами та різновидами правого радикалізму виступають: расизм (як сукупність поглядів про фізичну та психологічну нерівноцінність людських рас та про вирішальний вплив расових відмінностей на людську історію та культуру), фашизм і неофашизм (як ідеологія та політика тоталітарного типу, що протиставляє інститутам та цінностям демократії так званий «новий порядок» і жорсткі засоби його затвердження, включаючи масовий терор, шовінізм, що переходить у геноцид, ксенофобію тощо), псевдолівий екстремізм (революціонеризм) - це радикальний рух у формі політичного екстремізму і терору, що є основним засобом боротьби за досягнення поставленої мети. Цей різновид правого радикалізму в сучасних умовах набув форми міжнародного тероризму, і є однією з найгостріших глобальних загроз людству.

Актуальність даної теми полягає у тому, що у наш час крайній націоналізм і правий радикалізм поширюється серед людей. Основні різновиди правого радикалізму становлять загрозу для суспільства. Це расизм та неофашизм. Люди у всьому світі борються з цими явищами, але вони продовжують жити та розвиватися. Знищити їх, поки що, неможливо. Основний важіль впливу – це політичні партії, які використовують націоналістичну риторику та їх електорат, що їх підтримує. Сім'я ультраправих партій є найбільш швидкозростаючою в Європі. Їх відкрито підтримують консерватори та республіканці США. Міжнародними відносинами у полі ультраправих ідей зміцнюється зв'язок між представниками США та Європи. Дані відносини роблять США важливим гравцем у геополітичному просторі Європи.

Мета роботи: проаналізувати геополітичну еволюцію ультраправих рухів у країнах Європи та США, виявити причини розвитку впливу представників політичних партій на виборців та виділити наслідки зростання популярності ультраправих ідей для суспільства.

Із зазначеної мети були сформовані наступні завдання:

- охарактеризувати ультраправі політичні рухи та загальні закономірності успіху ультраправих політичних партій Європи та США, їх цілі, зв'язки, точки дотику, подібності та відмінності;

- проаналізувати 4 історико-географічні етапи формування ультраправих політичних рухів;

- порівняти моделі ультраправого терору, виділити схожості та наративи, які об'єднують США та Європу, виділити геополітичну роль США в процесі популяризації ультраправих рухів у трансатлантичному просторі;

- проаналізувати екстремістську онлайн-діяльність представників ультраправих рухів та пояснити ріст популярності ультраправих рухів у епоху цифрових технологій, визначивши роль ЗМІ та Інтернету як інструментів просування ультраправих ідей у сучасності

- охарактеризувати способи боротьби з екстремізмом.

Об'єкт дослідження: ультраправі політичні рухи Європи та США.

Предмет дослідження: геополітичні особливості еволюції електоральної підтримки ультраправих партій Європи та роль США у даному процесі в епоху цифровізації.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи бакалавра є теоретичні положення геополітики, зокрема, Копинць Ю.Ю. Cas Mudde, Daphne Halikiopoulou, Tim Vlandas, Matt Golder, Seth G. Jones, Santiago Zabala, David Ibsen, Winter C., Jerard J.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи бакалавра складають статистичні дані: сайт Європейського парламенту, сайт European University Institute, сайт Pew Research Center, сайт European Values Study, сайт бібліотеки університету штату Сакраменте, сайт The ADL Center, а також дані

літературних та довідкових видань, статей, інтернет-ресурсів, методичних та періодичних видань Центральної наукової бібліотеки імені В. Н. Каразіна.

При написання кваліфікаційної роботи бакалавра були використані загальнонаукові та конкретнонаукові *методи дослідження*: аналіз і синтез, математико-статистичні методи, індуктивний та дедуктивний, системний, графічний, історико-географічний, порівняльно-географічний та картографічний методи.

Кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел. Робота складається зі 90 сторінок, списку використаних джерел, який включає 83 найменування. У роботі наведено 14 рисунків і 2 таблиці, з них 1 таблиця – у додатках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1.1. Загальна характеристика ультраправих політичних рухів

Існує різний поділ правого радикалізму у політико-партійному середовищі: «крайні праві», «ультраправі», «праві екстремісти», «праві радикали», «праві популісти», і т. д. Частіш за все дані дефініції стосуються однакових рухів та явищ, тому чітко обумовити рамки правих і ультраправих а також сфери та способи їх діяльності неможливо. Наприклад, терористичні акти здійснюються ультраправими екстремістами, хоча насильницькі ліві групи та окремі особи також становлять загрозу. Ультраправі видаються краще озброєними та їх більше. [1, 66]

Ультраправі втілюють найгірше з європейської ідеології: винятковий націоналістичний есенціалізм, контрпросвітницький догматизм і політичний авторитаризм. Їх порядок денний у даний час ґрунтується на трьох основних ідеях: шовіністичне та етнічне возвеличення нації; антимігрантська ксенофобія; популізм проти істеблішменту. У зв'язку з цим, ультраправі пропонують своїм послідовникам ексклюзивну ідентичність, виділяють винних (еліта, що є представника влади) і виступають за прості та швидкі рішення (позбавитися іноземців, повалити «політичний клас»). Головною ідеологічною одержимістю ультраправих є священна нація - міф про етнічну чистоту народу. Цей центральний принцип дискурсу та дій ультраправих проявляється двома способами: пряма відмова від імміграції з країн, що не входять до ЄС, і, дедалі частіше, відмова від самого ЄС – достатньо популярний серед політичних партій «євроскептицизм». Ксенофобія, звичайно, є одним із факторів, що приносять найбільші електоральні дивіденди ультраправим, які сумно відомі своєю демагогією щодо нібито «небезпеки» імміграції та, зокрема, мусульманських іммігрантів, яких зображують нездатними в інтеграції в суспільство противниками «християнської та західної цивілізації». У цьому контексті іммігрантів звинувачують у «навантаженні» на загальний добробут

держави, зростанні рівня злочинності (включаючи тероризм) і навіть у повторному запровадженні хвороб, які були викорінені в Європі. У той же час ультраправі більше не пропагують простий євроскептицизм, а скоріше повномасштабну єврофобію, стверджуючи, що глобалізація та європеїзація — це дві сторони однієї медалі, а саме дії могутніх еліт з денационалізації європейських народів. З цієї точки зору ЄС зображується як сучасний Радянський Союз, штучне об'єднання, яке є гнобителем батьківщин. У той час як усі ультраправі збігаються у своїй категоричній відмові від будь-якої можливої майбутньої політичної федералізації ЄС, деякі з його членів можуть підтримати певні типи міжурядової співпраці. Тобто, для крайніх правих, демократія — це порожня оболонка, а нинішня економічна політика — це антинародний план просування глобалізаційного порядку денного. Таким чином, їх рішення є досить простими: для економіки — протекціонізм та соціальний шовінізм, у політиці — авторитаризм та жорсткість, на соціальному рівні — антиіммігрантський дискурс, заснований на страху та ненависті та на культурному рівні — наголос на традиційних сімейних і релігійних цінностях нації [21].

Отже, ультраправий активізм є транснаціональним. Крайні праві складаються не лише з окремих невеликих груп. Різні організації характеризуються терміном «ультраправі»: банди, протестні рухи, групи тиску (групи захисту інтересів, що займаються лобізмом різних питань) та політичні партії. Тобто, в цілому вони є аморфними. Хаос є невід'ємним елементом даного поняття, що випливає з різноманітних ідеологій і наративів, які застосовуються в широкому діапазоні геополітичних контекстів у багатьох країнах. Крім того, цифрові технології дозволили великій кількості груп, впливових осіб та активістів поширюватися й розкривати свої думки через численну низку цифрових платформ. У той час як деякі ультраправі активісти можуть приєднатися до місцевої групи, інші також тепер можуть вибирати з необмеженого діапазону ідеологій та ідей й зробити свій внесок за допомогою сучасних технологій, в особливості — соціальних мереж [29].

1.2. Історико-географічні хвилі розвитку ультраправих політичних рухів

Існує 4 хвилі розвитку ультраправих партій та груп у повоєнний час. 3 хвилі характеризуються знаходженням їх у меншості.

Перша хвиля – з 1945 по 1955 рік. У той час існували невеликі групи «неофашистів». Деякі з них досягли політичних успіхів. Кінець Другої світової війни та поразка країн Осі дискредитували насильницьку політику, яка дестабілізувала Європу під час війни. У Східній Європі виникли нові соціалістичні режими, а міжнародний конфлікт проти фашистів змінила холодна війна. Однак ультраправі ідеї продовжували поширюватись на міжнародному рівні. Прихильники ультраправих рухів Східної Європи та Югославії вирушили у вигнання, де збереглися їхні ідеї, а деякі з них обмірковували та планували майбутні терористичні акти. Водночас екстремістам у Західній Європі довелося пристосовуватися до нових геополітичних обставин. Ультраправі рухи повернули собі втрачені позиції за завісою «антикомунізму». Італія стала країною формування нових європейських ультраправих. Неофашистські рухи, такі як італійський соціальний рух «Movimento Sociale Italiano» виникли незабаром після закінчення війни і отримали невелику популярність, успіх на регіональних і національних виборах [48, 56]

Аналізуючи повоєнний період важливо зазначити зміни, що відбулися в Німеччині. Через окупацію Францією, Радянським Союзом, Великобританією та Сполученими Штатами, поділ на зони та політику денацифікації, що проводили ці країни, політичні організації не розвивалися. Наприклад, вони організовувалися лише на рівні громади, а потім і на регіональному рівні, тобто за встановленими зонами. Лише демократичні партії мали змогу брати участь у виборах, що обмежувало виборчі можливості правоекстремістських рухів. Припинення ліцензійного збору для політичних партій у 1948 році під контролем країн, що поділили Німеччину і зростаюча поляризація відносин між Сходом і Заходом із Німеччиною в центрі створили певний простір для

ультраправих організацій. У період з 1946 по 1952 рік було засновано кілька ультраправих партій, які були дозволені в трьох зонах західної частини Німеччини, яка в 1949 році стала Федеративною Республікою Німеччина. Більшість із цих партій ніколи не виходили за межі регіональної бази. Однією з небагатьох партій, що мала вплив більший за інших, була Німецька консервативна партія. Вона отримала 8,1 % голосів на виборах у Нижній Саксонії 1949 року, що дало їй право на п'ять місць у Бундестазі (парламенті Німеччини). Після декількох ідеологічних суперечок усередині парламентської фракції, більшість делегатів заснували нову партію в 1950 році – «Партія Німецького Рейху» (DRP). Однак головним представником першої правої екстремістської хвилі була «Соціалістична імперська партія» (SRP), яка отримала 11 % і 7,7 % на виборах 1951 року у Нижній Саксонії та Бремені. Після жовтня 1952 року хвиля спала, тому що SRP було заборонено на підставі її неонацистського характеру. Протягом наступних трьох місяців більше ніж 61 наступник Соціалістичної імперської партії також був заборонений, включаючи різні організації. Отже, DRP залишалася найсильнішою правою екстремістською партією в Західній Німеччині [20].

Ультраправі рухи поширювалися й на території Фландрії – це частина земель Бельгії, Франції, Нідерландів у той час, зараз – один з трьох регіонів Бельгії. Після Другої світової війни фламандські ультраправі рухи перебували у слабкому стані. Колабораціоністи були піддані різного роду репресивним заходам і, хоча ці, так звані «катакомбні дні», тривали лише п'ять років, заклики до їх амністії чи реабілітації стали головними проблемами для Фламандського руху цього періоду. У перші кілька років після війни, більшість колишніх колабораціоністів обмежили свою діяльність благодійністю. Праворадикальні рухи залишалися ізольованими та маргіналізованими протягом тривалого часу. Станом на 1949 рік знову було створено кілька радикальних фламандських націоналістичних організацій, включаючи антирепресивну партію «Фламандське зосередження» і групу прямої дії «Орден фламандських бойовиків» (VMO). Усі ці організації залишилися маргінальним,

поки «Християнський фламандський народний союз» не був створений як виборчий альянс для участі в парламентських виборах 1954 року, на яких він отримав 3,9 % голосів фламандців і одне місце. Цей успіх призвів до заснування «Народного союзу» (VU) 21 листопада 1954 року як його офіційного наступника. Отже, під кінець даного періоду фламандський націоналізм, що прагне незалежності Фландрії відновився [20].

Після закінчення Другої світової війни, нідерландський процес денацифікації розпочався з інтернування близько 100 000 колабораціоністів. «Резолюція про розпуск зрадницьких організацій», яка була підписана королевою Вільгельміною в Лондоні 17 вересня 1944 року, призвела до заборони приблизно тридцяти націонал-соціалістичних організацій. Указ також мав захистити країну від крайніх правих, чітко заявивши, що майбутні організації, які прагнуть просувати цілі заборонених організацій, також будуть заборонені. Спроби створити ультраправі групи не були повністю запобігнуті. У 1951 році близько 100 колишніх інтернованих організувалися в «Фонд колишніх політичних правопорушників» (SOPD) - рух підтримки тих, хто відчув шкоду в післявоєнні роки. Хоча SOPD не мала жодних політичних амбіцій, він послужив тестом для лідерів крайніх правих партій на майбутнє щодо дійсності урядового указу. У 1951 році було засновано нідерландську секцію міжнародної ультраправої організації «Європейський соціальний рух» «Робоча спільнота Європи в низинних країнах» (WELL), яка ніколи не перевищувала десяток активістів. Через два роки WELL і SOPD об'єдналися в першу післявоєнну крайню праву партію в Нідерландах: «Національний європейський соціальний рух», яка вміщала від 100 до 400 членів і була заборонена в 1955 році на підставі указу 1944 року. Заборона призвела до розробки нової стратегії старими ультраправими екстремістами. Оскільки їм стало зрозуміло, що влада ніколи не потерпить праву екстремістську партію, члени даних партій вирішили об'єднатися з людьми, які не належать до партії - дискредитовані політичні правіці, тобто політики правого крила. У 1956 році вони приєдналися до Національного опозиційного союзу (NOU) - виборчого

списку правих і крайніх правих осіб. Ця партія отримала лише 0,34 % голосів на парламентських виборах того року. Цей результат означав політичний кінець як NOU так і членів цієї партії [20].

Отже, на прикладі декількох країн можна спостерігати різницю діяльності ультраправих рухів в один період – з 1945 по 1955 роки. В Італії почали формуватися неофашистські організації та партії, які мали підтримку та електорат. У Німеччині відгук знайшла ультраправа політична партія, що маскувалася за консерватизмом. На території Фландрії діяли праворадикальні націоналістичні партії та організації, що боролися за незалежність даного регіону та почали ставати більш популярними під кінець періоду. У Нідерландах старі ультраправі намагалися створювати свої організації, але через закони країни щодо заборони націонал-соціалістичних організацій, це не вдавалося зробити, хоча вони намагалися формувати різні стратегії.

Друга хвиля – це 1955-1980 роки. Період характеризується існуванням «партій спалахів», таких як «Партія прогресу» в Данії чи громадський рух пужадистів у Франції, який переріс у партію. Вони мали короткочасний успіх на виборах, що вразило мешканців цих країн. Рух П'єра Пужада і «Партія прогресу» були дуже схожі через причину зростання їх популярності. А саме, тема податків. П'єр Пужад виступав проти високих податків і об'єднав понад 800 000 людей у своєму «Союзі захисту торговців і ремісників» (UDCA). Поширивши вплив на півдні Франції, він зміг різко скоротити збирання податків на цій території, що призвело до створення податкових пілг Народними зборами. «Партія прогресу» пропагувала радикальне зниження податків, скорочення видатків держави та повне скасування прибуткового податку. Засновник партії Могенс Гліструп став популярним завдяки заяві на телебаченні про несплату прибуткового податку. Обидві партії поступово занепали через втрату підтримки від виборців.

Ультраправі рухи не обмежилися швидкозруйнованими «партіями спалахами». У той же час, деякі праві радикали відмовилися брати участь у тому, що називалося «легальним» підходом, тобто створення партій, отже

заснували позапарламентські групи, такі як «Новий порядок». Протягом 1960-1970-х років італійські праві екстремісти, що за суттю були терористами, діяли в руслі так званої «стратегії напруженості». Вони брали участь у жорстоких акціях протесту та вчиняли терористичні атаки, але звинуватили лівих, щоб завдати шкоди репутації «Комуністичної партії Італії», створити хаос і виправдати авторитарний переворот. Ця стратегія зазнала невдачі, замість причетності лівих, було виявлено, що праві екстремісти вчинили найбільш смертоносні теракти, що допомогло дискредитувати сам рух. Паралельно з цими подіями, з'явилося нове покоління правих активістів. У 1970-х роках ультраправі почали змінювати свої ідеї та стратегії. Використовуючи тексти та тему культури, які на перший погляд здавалися не пов'язаними з правим екстремізмом, вони намагалися звернутись до нової когорти ультраправих. Італійські нові праві прийняли більш транснаціональний підхід і встановили контакти з французькими активістами «Нові правиці». У другій половині 1970-х років праві терористи дедалі більше відмовлялися від «стратегії напруги», натомість націлюючись на державних чиновників і символи системи. Це сталося не лише через те, що апарат безпеки дедалі більше обертався проти крайніх правих терористів, а й через ідеологічні зміни та привабливість творів Юліуса Еволи – італійського філософа, що пропагував ультраправі ідеї на території Європи та надихав екстремістів, що вчиняли терористичні акти [48].

Суміжний досвід існував і на території Німеччини, але ультраправі активісти й терористи мали транснаціональні зв'язки. Вони намагалися отримати навички та бойовий досвід у конфліктах, що розвивалися за межами країни. Екстремісти з Німеччини та Австрії втягнулися в конфлікт навколо Південного Тіролю, де протягом 1960-х років брали участь у скоєнні вибухів на інфраструктурних об'єктах. Інші групи встановили контакти з терористичними організаціями в Палестині. Це альянс, який може здатися незвичним, враховуючи контакти між лівими групами та палестинськими терористами. Тим не менш, такі контакти відіграли важливу роль у навчанні та придбанні зброї. Інші приклади німецьких войовничих ультраправих мереж включають

контакти з правими екстремістами в Сполучених Штатах, постсоціалістичній Югославії. Збройні конфлікти регулярно залучали найбільш войовничі і радикальні верстви німецького руху. Цей потяг до міжнародного конфлікту є загальною тенденцією радикальних правих даного періоду [48].

Третя хвиля - це 1980 – 2000 роки. На виборах у країнах Західної Європи значних успіхів почали досягати популістські радикальні праві партії. Даний період є найуспішнішим, як у виборчому, так і в ідеологічному сенсі для партій майже в кожній із західноєвропейських країн. Таких представників було більше у посткомуністичній Європі. Ультраправі партії брали участь у коаліційних урядах в Австрії, Хорватії, Естонії, Фінляндії, Італії, Латвії, Нідерландах, Польщі, Сербії, Словаччині та Швейцарії, а також вони підтримували уряди меншості в Болгарії, Данії та Норвегії. Хоча вони ще не увійшли до національного уряду, такі партії також виявилися впливовими в багатьох інших країнах, зокрема у Франції, Бельгії (Фландрії) та Угорщині. Наприклад, французький «Національний фронт» (FN), Бельгійський «Фламандський блок» (VB). Феноменом цього періоду був «Національний альянс» (AN), яка є вкрай правою популістською італійською політичною партією. Це єдина партія Західної Європи, яка увійшла до національного коаліційного уряду у даний період. Саме ці ультраправі партії затвердили себе, принаймні, як політично важливі. Насправді, маючи місця у національних парламентах, політичної влади вони не мали та були маргіналізованими й відстороненими у політичних дискусіях. Отже, незважаючи на те, що в більшості країн вони все ще вважалися аутсайдерами, деякі ультраправі стали актуальними у західноєвропейській політиці як члени партійної системи, так і поза нею. З екстремістами, як і у попередній період пов'язували насильство в Німеччині, Австрії та інших країнах. Важливість крайніх правих партій також помітна в галузі досліджень. Не тільки різко зросла кількість досліджень на цю тему, але й кількість вчених, активних у цій галузі, і теоретичних підходів, застосованих до цієї сфери досліджень. Надзвичайно зросла розбіжність щодо того, які партії можна дійсно вірно вважати представниками крайнього правого політичного

крила. Відродження ультраправих викликало занепокоєння серед сегментів політичного істеблішменту, ЗМІ та наукових кіл. Незважаючи на ці помітні успіхи та загальне занепокоєння, яке вони спровокували, ультраправі партії залишилися маргінальною електоральною силою в більшості європейських країн [20, 53, 56]

Четверта хвиля. Це 2001 рік – сучасність. Це час поширення ультраправої політики як значної політичної сили у демократичних країнах. У США яскравим прикладом популяризації вкрай правої політики та ознаменування участі в четвертій хвилі є прихід до влади Дональда Трампа та ультраправий поворот «Республіканської партії». У даний момент більшість ультраправих організацій та партій є радикальними, а екстремісти - маргінальні й локальні. Сучасні ультраправі відрізняються за своєю ідеологією, політичним значенням і досягненнями. Наприклад, PEGIDA в Німеччині займається вуличною політикою, але робить це успішно. «Патріотичні європейці проти ісламізації Заходу» - це дрезденський рух, який організовує публічні демонстрації з жовтня 2014 року [2, 56, 61].

Інші партії, наприклад «Партія свободи» у Нідерландах займається політикою, виборює місця, але пропагує ту ж саму думку, що й PEGIDA - антиіслам. «Національне об'єднання» Марін Ле Пенн у Франції є добре організованою політичною партією, що спостерігається й по сьогодні, натомість «Альтернатива для Німеччини» чи «Форум за демократію» - погано організовані. Яскравими представниками відмінностей ультраправих рухів у різних країнах є «Досить» у Португалії, де формально є лише один член партії, який є її лідером. Дональд Трамп у США доповнив палітру відмінностей. Ультраправий лідер, якого обрали на виборах від «Республіканської партії», де вже були вкрай праві представники, такі як Джефф Сешнс та Стів Кінг. Керівництво партії республіканців де-юре було ліберально-демократичним. Дональд Трамп не намагався захопити партію та зробити її ультраправою та вищий ешелон влади республіканців продовжував його підтримувати як прихильника партії, але не лідера. Кас Муд стверджує, що «Республіканську

партію» можна вважати ультраправою партією Трампа. Популяризація та нормалізація існування ультраправих партій почалася під час цього періоду, тобто в XXI столітті. Поступова розбудова політики та гучні блискавичні події та кризи у світі, наприклад, терористична атака 11 вересня призвели до поширення та вкорінення таких партій на світовій геополітичній арені. У демократичних країнах ультраправі партії наразі мають право на коаліції та беруть участь у прийнятті рішень в уряді, як національному, так і локальному. Важливим аспектом є настільки потужна нормалізація та популяризація ультраправих ідей та питань, що їх пропагують консерватори, соціалісти та ліберали, такі як «Австрійська народна партія» чи та «Соціал-демократи» в Данії [2, 56, 83].

1.3. Методи електоральних досліджень

Кас Муд стверджує, що ультраправі (крайні праві) включають тільки екстремістів і радикальних правих. У його перелік не входять ліберал-демократи, бо їх можна вважати радикальними центристами (наприклад, «Партія ліберальних демократів» у Великій Британії) та праві популісти. Екстремісти не приймають основних принципів і суті демократії. Радикальні праві приймають народний суверенітет і правління більшості, але відкидають поділ влади, верховенство закону та право меншості як базові постулати ліберальної демократії [56].

Партійні родини традиційно ідентифікували на основі їхнього історичного походження, транснаціональних зв'язків, назви партії чи ідеології. На даний момент ультраправі партії також класифікуються на основі радикалізму, екстремізму, популізму та націоналізму. Узагальнюючи характеристику партійних родин, ультраправі партії є або радикальними, або екстремістськими за своєю ідеологією. Не всі поділяють популізм і націоналізм (рис. 1.1.).

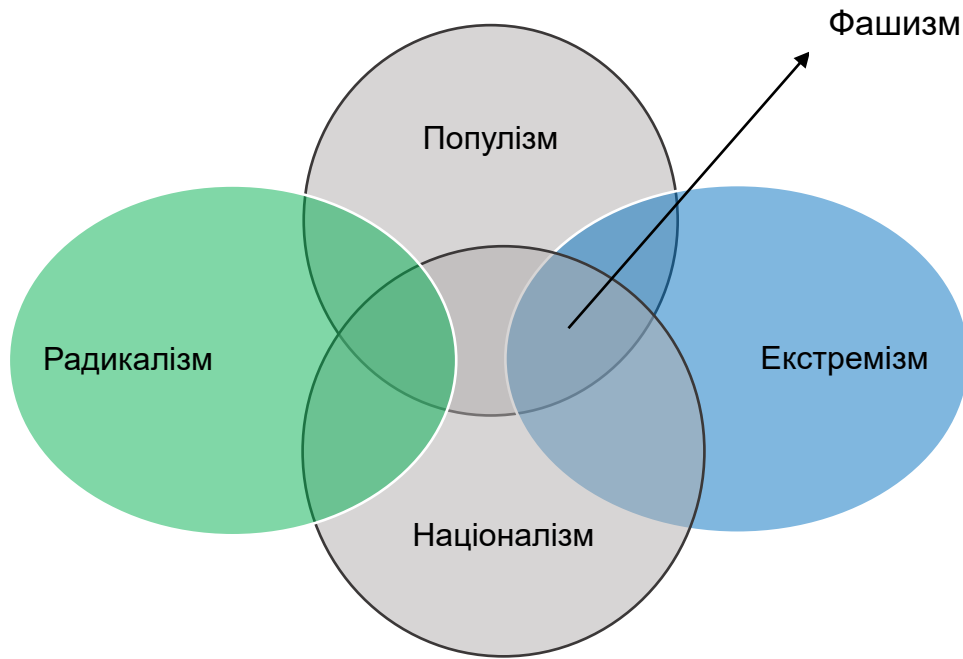

Рис. 1.1. Головні ідеологічні риси ультраправих
(побудовано автором за даними [53])

Радикалізм закликає до «корінної» реформи політичної та економічної системи, але не прагне чітко знищити всі форми демократії. На відміну від цього, екстремізм прямо протиставляється демократії [53].

Конкретний розподіл з 1973 року ввела Німеччина, що чітко визначає різницю між «екстремістськими» партіями, які є антидемократичними та неконституційними, тому мають бути заборонені, та «радикальними» партіями, які є антиконституційними й просто ставлять під сумнів ключові аспекти конституційного порядку.

Радикалізм і екстремізм трапляються зліва і справа. Ліві варіанти протистоять капіталістичній системі на тій підставі, що вона створює штучні рівні нерівності. Представники правого політичного крила розглядають нерівність як частину природного порядку, а не як щось, що має бути предметом державного втручання.

Це спонукало деякі партії, такі як датська та норвезька «Партії прогресу», прийняти неоліберальну економічну політику, яка віддає перевагу розподілу ринку, а не політичному перерозподілу економічних ресурсів. Однак

неоліберальна економічна політика не є визначальною характеристикою ультраправих партій. Починаючи з 1990-х років, ці партії дедалі частіше приймають традиційну ліву економічну політику, яка сприяє втручанню держави. Натомість спільним для ультраправих партій є бажання створити авторитарну систему, яка суворо впорядкована відповідно до «природних» відмінностей, які існують у суспільстві, а також систему закону та порядку, яка суворо карає девіантну поведінку [53].

Отже, формулюючи концепцію розуміння поділу правого політичного крила, можна визначити, що, по-перше, радикальні популісти — це специфічна форма націоналізму. По-друге, популістські радикальні праві є не просто формою ультраправих, включаючи фашизм і націонал-соціалізм та його різні «нео»-форми. Між ними є принципові відмінності. Найважливіше те, що радикальні праві є демократичними, навіть якщо вони виступають проти деяких фундаментальних цінностей ліберальної демократії, тоді як екстремісти є антидемократичними, виступаючи проти фундаментального принципу суверенітету народу. По-третє, популістські радикальні праві є особливою формою більш широких радикальних правих, які також включають непопулістські ідеї та рухи. Має сенс розглядати популістських радикальних правих як тимчасову домінуючу форму ультраправих. Однак, хоча популізм може бути визначальною рисою радикальних правих нинішньої епохи, це не означає, що радикальні праві завжди повинні бути популістами. Навіть сьогодні існують непопулістські або навіть елітарні праворадикальні рухи, хоча вони менш поширені та актуальні, ніж інші [19].

Важливою для розуміння є ідеологія різних ультраправих груп. Це ментальні рамки, які використовують групи, партії, організації як свою парадигму розуміння та пропаганди думок та позицій, ідей та цінностей. У рамках процесу розуміння ультраправих часто існує розрив між тим, як активісти бачать себе самі та як їхні ідеї розуміють сторонні спостерігачі [29].

Таблиця 1.1

Ідеологічні особливості ультраправих
(побудовано автором за даними [9, 19, 20, 29, 53])

РИСИ	ХАРАКТЕРИСТИКА
<p>Популізм</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Центральне місце в ідеологічній привабливості багатьох вкрай правих партій; • Віра у «просту» людину; • Розподіл людей на «чистих» («простих») та «корумповану еліту»; • Антиелітарність; • Підтримка прямих демократичних заходів з урахуванням надання народу можливості вирішувати; • Заклик до референдуму на різних рівнях, в особливості на найнижчих.
<p>Націоналізм</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Державний націоналізм ▪ Етнічний націоналізм <ul style="list-style-type: none"> ▪ Внутрішня гомогенізація ▪ Зовнішня ексклюзивність 	<ul style="list-style-type: none"> • Загальна ідеологічна риса ультраправих; • Вимагання узгодженості державою (політичною одиницею) та нацією чи етнічною спільнотою (культурна одиниця); • У державному та етнічному націоналізмі, держава або етнос виступають первинною одиницею; • У внутрішній гомогенізації тільки нація даної держави має право жити у межах її кордонів, а іноземці – лише гості, без політичних прав; • У зовнішній ексклюзивності лише нація держави може жити у її межах, вона прив'язана до території, тому що держава пов'язана з етнічною спільнотою.
<p>Нативізм</p> <ul style="list-style-type: none"> • Расизм • Етноплюралізм • Етноцентризм • Анти-семітизм 	<ul style="list-style-type: none"> • Поєднання націоналізму із ксенофобією (ненависть або ворожість щодо груп, які сприймаються як «чужі» або «дивні», наприклад, іноземці, іммігранти, шукачі притулку) заклик до того, щоб держави включали лише членів корінної групи, а некорінні елементи є фундаментально загрозовими для монокультурної національної держави.
<p>Фашизм</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Неофашизм ▪ Неонацизм 	<ul style="list-style-type: none"> • «Палінгенетична форма популістського ультра націоналізму»; • Поєднує в собі екстремізм, популізм і націоналізм; • Закликає до національного відродження та революційного повалення ліберально-демократичного ладу, який вважається декадентським, корумпованим і спрямованим проти звичайної людини; • Метою національного відродження є створення «нового типу політичної системи, нової еліти, нового типу людини»;

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА УЛЬТРАПРАВІХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЄВРОПИ ТА РОЛЬ США У ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Сучасний стан та рівень підтримки електоратом ультраправих політичних партій країн Європи

У Європі є 25 країн, де 42 ультраправі партії мають високий та достатній рівні підтримки. У деяких країнах таких партій декілька. Невелика кількість з них вже розпалися або не беруть участі у виборах до національного парламенту країни. Більшість партій мають схожу ідеологію. Найбільше виділяється націоналізм та його різні прояви. Також, важливою рисою сучасним ультраправих партій є популізм. Деякі офіційно не вважають його частиною своєї ідеології. У ХХІ столітті популізм, що сповідує «антиелітарність» перетворився у тактику збору якнайбільшої кількості голосів на виборах. Тобто, популісти піднімають важливі та критичні для країни питання, які стосуються «простої людини» та наголошують на їх вирішенні, коли вони придуть до влади, через що електорат підтримує таких кандидатів (див. додаток А).

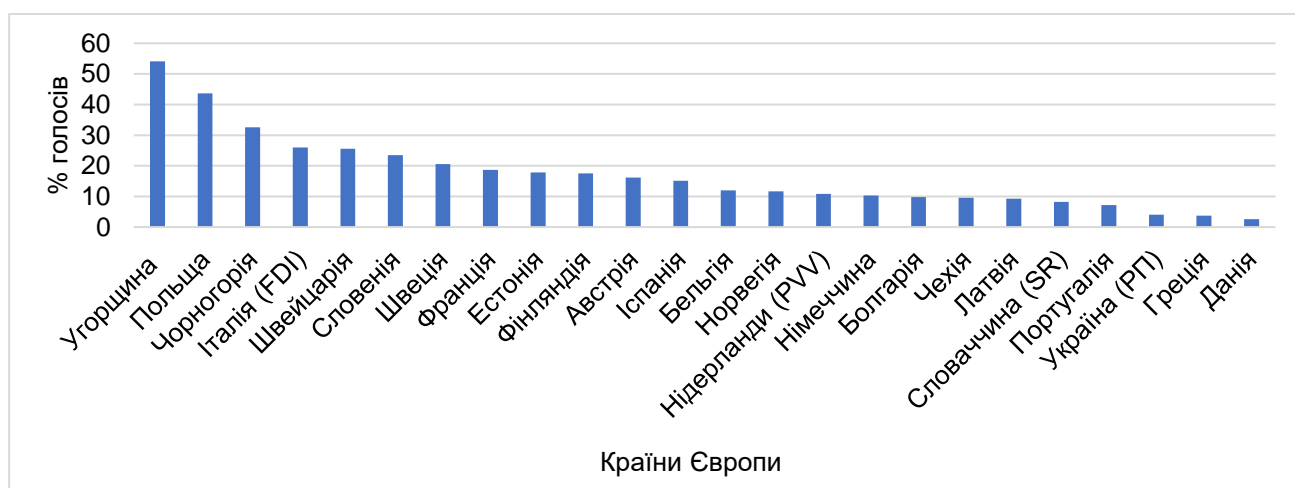

Рис. 2.1. Динаміка розподілу частки голосів за ультраправі партії за останніми виборами в парламент в країнах Європи (побудовано автором за даними [59])

За динамікою змін частки голосів за ультраправі партії у період з 1993 по 2022 рік та розподілом за останніми виборами у країнах Європи, визначається, що ультраправі продовжують володіти певними регіонами Європи впродовж довгого часу, найбільший відсоток протягом всього періоду має Угорщина (54,1%) і частка надалі зростає. В Італії на національних виборах перемогла Джорджія Мелоні, очоливши найбільш правий уряд з часів Муссоліні. Мелоні очолила коаліцію, що складається з її власної партії «Брати Італії» (26 %) разом із правоцентристською партією «Вперед, Італіє» колишнього прем'єр-міністра Сільвіо Берлусконі та ультраправою «Лігою» Маттео Сальвіні. У Польщі (43,6%) та Чорногорії (32,6%) ультраправі теж мають значну підтримку. У Польщі вони є правлячою партією, а в Чорногорії даний відсоток має багатопартійна коаліція. В інших країнах Європи, крайні праві Іспанії, представлені партією «Vox» та мають 15,1% місць у парламенті, а «Національне об'єднання» у Франції – 18,7%. У Бельгії фламандська націоналістична партія «Фламандський блок» наразі має 12%, тоді як у Німеччині частка голосів «Альтернативи для Німеччини» впала до 10,3%. Досить стабільний відсоток за весь час має Швейцарія, що збрала 25,6% на останніх виборах (рис. 2.1., рис. 2.2., рис. 2.3.). Отже, зазначені партії були згруповані через спільну ідеологію націоналізму, соціального консерватизму, популізму та антиімміграційної політики, і багато хто офіційно вважається крайніми правими в політичному спектрі Європи [7, 50].

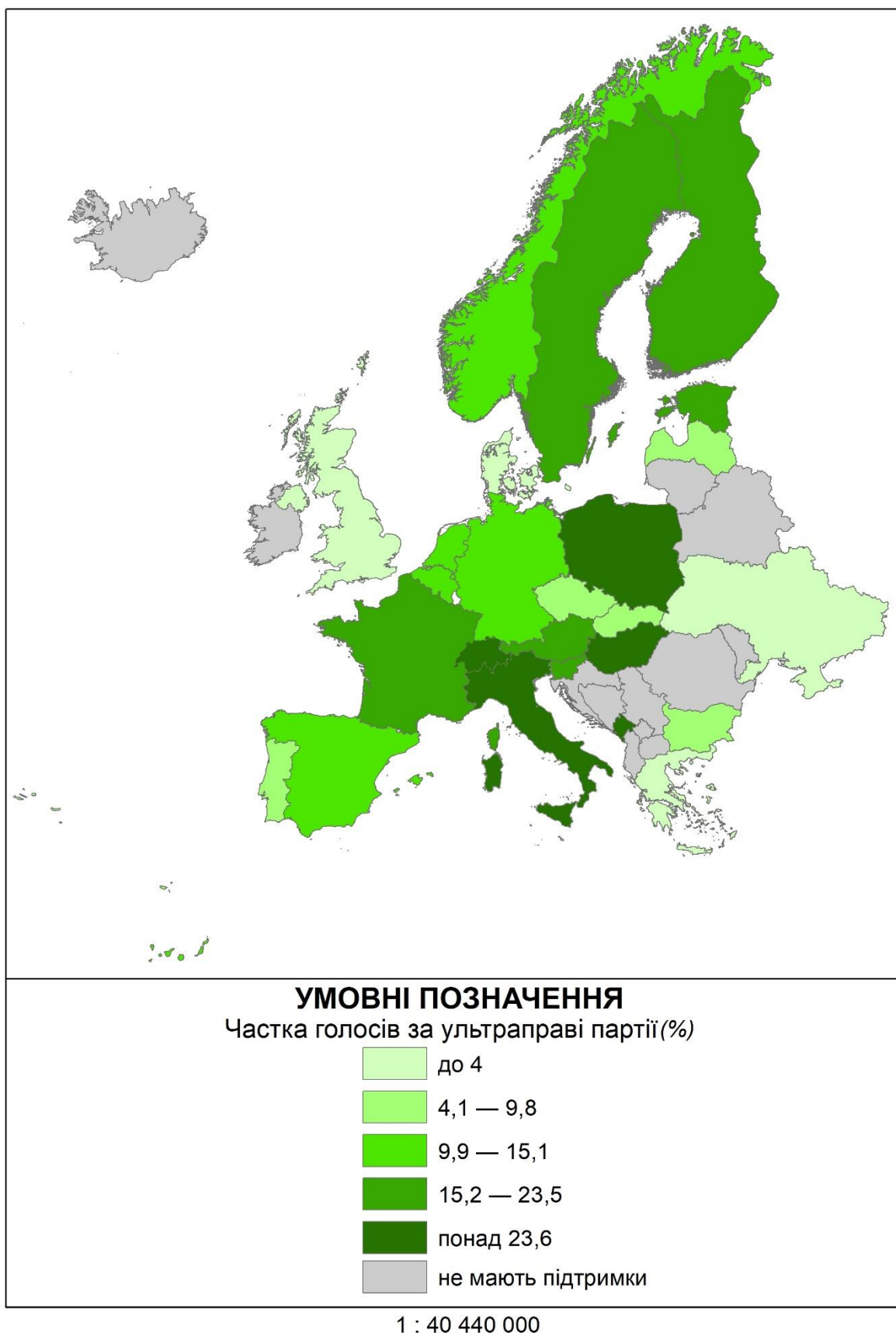

Рис. 2.3. Частка голосів за ультраправі партії на останніх національних парламентських виборах у країнах Європи (побудовано автором за даними [59])

2.2. Причини зростання підтримки, цілі та завдання ультраправих організацій та політичних партій

Ультраправий активізм спрямований на досягнення конкретних політичних цілей, але існують також неполітичні мотиви, наприклад, забезпечення продовження і покращення системи переконань (впливу на думку суспільства); розвиток соціальної ідентичності або в деяких випадках - фінансова вигода. Там, де присутні ширші політичні цілі, вони змінюються залежно від ідеології. Групи, що знаходяться під впливом неонацистів і неофашистів є найбільш екстремальними, причому обидві групи прагнуть здійснити революційні зміни для створення расово однорідних націй, хоча існують нескінченні варіації в рамках цієї широкої цілі, включаючи створення білих етнодержав, примусову репатріацію меншин, а в деяких випадках - геноцид. Натомість радикальні групи прагнуть працювати в рамках встановлених норм, хоча й з критичною позицією щодо ліберальних цінностей. У цих випадках цілі часто скромніші. Наприклад, прагнення змінити імміграційне законодавство або посилити контроль за підозрілими групами через усталені політичні канали [61].

Існує велика кількість економічних, соціальних, культурних та політичних причин зростання підтримки правих радикалів у різних європейських країнах. Одним з найважливіших чинників є економічна криза, що почалася в 2008 році і подальше цілеспрямоване впровадження неоліберальних заходів контролю дефіциту та жорсткої економії з боку ЄС і національних органів влади. Така економічна політика збільшує розрив за зазначеними факторами між привілейованою елітою та основною частиною населення і, таким чином, дає ультраправим можливість використовувати незадоволення тих, хто залишився позаду. Культурні зміни, зокрема, криза великих ідеологій (особливо лівих, з їх трансформаційними прагненнями) призвели до поширення індивідуалістичних, розкольницьких і цинічних поглядів на дійсність у суспільстві. Однак, достатньо важливим фактором є криза демократії, яка сьогодні здається неспроможною виконати свої

теоретичні обіцянки. Традиційна демократична політика піддалась інтересам високих фінансів. Таким чином, чергування між правоцентристськими та лівоцентристськими урядами не пропонує реальних альтернатив з точки зору економічних моделей, а радше тонкі варіації єдиної незмінної моделі, яка, позбавляє представницькі інститути сенсу та зводить плюралістичні вибори до рівня фікції. У результаті, крайні праві виграють від народної неприязні до корумпованого, привілейованого та олігополістичного політичного класу, навіть якщо реальна демократія здається безсилою перед недоторканими великими економічними та фінансовими корпораціями. У зв'язку з цим, партії істеблішменту регулярно звинувачують у тому, що вони не представляють справжніх людей. На противагу цьому та представницьким інституціям в цілому ультраправі закликають до прямої політичної участі та довіри до більш-менш «харизматичних» лідерів, здатних зв'язуватися з людьми без посередників. Старий «політичний клас» масово списується з рахунків, незалежно від того, чи є при владі традиційні ліві чи традиційні праві, за його партійне кумівство та нездатність вирішувати соціальні проблеми [29].

Отже, причини росту популярності ультраправих: глобалізація, мультикультуралізм як загроза культурній ідентичності, а також розширення рівня тероризму та злочинності серед іммігрантів. У той же час відмова від традиційного фашизму чи біологічного расизму та ворожість до демократії є одними з найважливіших причин зростання підтримки саме політичних партій. Ці рішення допомогли їм підвищити свою частку у виборчому бюлетені. Встановлено, що антимиграційне ставлення є сильним провісником голосування ультраправих у Європі. Крайні праві партії по всій Європі принаймні тимчасово виграють від занепокоєння виборців щодо напливу мігрантів. Ці тривоги є результатом кризи національної ідентичності серед постіндустріальних ліберальних демократій Європи, спричиненої їхньою трансформацією в мультикультурні суспільства в результаті процесів глобалізації, тому проявляються як соціальний, так і культурний протекціонізм [67].

2.3. Спільні та відмінні риси, взаємовідносини, особливості діяльності, ступінь впливу на суспільство ультраправих політичних партій

Успіх чи невдача популістських праворадикальних партій пояснюється насамперед зовнішніми чинниками, а самі партії вважаються «нещасними жертвами» попиту та зовнішньої пропозиції. Виділяється три фактори успіху, які об'єднують ультраправі політичні партії: «помірквана» ідеологія, «харизматичний» лідер і «добре структурована» організація. Найбільш важливим фактором успіху чи поразки партії на виборах є партійна організація та місцеве впровадження. У цьому відношенні лідерство має вирішальне значення. Найуспішніші популістські праворадикальні партії мають як вправних зовнішніх, так і внутрішніх лідерів, які працюють разом заради однієї мети. Довгий час це є найвищою силою французького «Національного об'єднання», яке раніше було «Національним фронтом», де харизма лідера поєднується з адміністративною компетентністю. Подібна ситуація спостерігається в партії «Фламандський блок», де голова партії та практичний лідер доповнювали харизматичного лідера [19].

Ультраправих у Європі можна розділити на дві основні, хоча й нерозрізнені категорії: старі партії неофашистського походження та нові популістські. Вони базуються на сильному лідерстві, ієрархічних організаціях і радикалізованих рядових активістах. Перша категорія включає особливо екстремістську підгрупу: «Золотий світанок» - грецька ультраправа націоналістична партія, «Рух за кращу Угорщину» і групу партій, які займаються «косметичним маркетингом»: FN, VB, FPÖ; друга категорія включає сумнозвісну демагогічну підгрупу: UKIP, LN(Північна Ліга), PVV, NSA (Партія «Атака»), PRM (партія «Велика Румунія») та іншу групу партій, які є дещо стриманими: FrP, DF (Датська народна партія), SD (Шведські демократи), PS, SVP. «Національний фронт» Марін Ле Пен, який нещодавно перетворився у «Національне об'єднання» став свого роду еталонною партією для решти та отримало значну частку голосів через розчарування багатьох французьких виборців нинішньою правлячою національною політичною

більшістю. Стратегія рішень проти ЄС, імміграції та засудження «політичного класу» працює. FN навіть підписали угоду з Гертом Вілдерсом - лідером PVV, що є ісламофобом, який заробляє свої найбільші виборчі дивіденди в Нідерландах, роздмухуючи вогонь ксенофобії. Деякі представники даних категорій є небезпечними: грецька неонацистська партія «Золотий світанок» через її парамілітарну структуру та насильство проти іммігрантів та антифашистів. «Золотий світанок» є радикально етноцентричною та ксенофобською партією, і грецький уряд повільно діє проти неї. Другий — «Рух за кращу Угорщину», який є відображенням реакційного регресу Угорщини за «поміркованого» Віктора Орбана. Угорські ультраправі пов'язані зі спадщиною зловісної партії угорських нацистів з останнього етапу Другої світової війни і виступають проти ромів, геїв і ЄС. Серед популістів найважливішими є UKIP у Великій Британії, що не брали участь на останніх виборах у національний парламент. Це партія, що прагнула вивести Сполучене Королівство з ЄС і негайно припинити вхідну імміграцію, і «Північна ліга» в Італії. Останнім декілька років є важкими для даної партії й вона явно вирішила прийняти ксенофобський і расистський дискурс. Нестерпні та повторювані образи, а також переслідування колишнього міністра інтеграції Італії Сесіль К'єнге є свідченням реакційної стратегії партії [21].

Отже, ультраправі популістські партії - це загальноєвропейська проблема, яка хвилює всіх демократів. Спільні ідеологічні зв'язки мають місце між Швецією на крайній півночі Європи та Італією на півдні Середземномор'я. В обох країнах ультраправі партії підвищують свій вплив. Занепокоєння про вартість життя та енергетичні кризи, війна в Україні, імміграція та злочини, пов'язані з використанням зброї – гостра проблема у Швеції. Це пояснює феномен великої частки голосів на виборах у парламент – 20,5%. Вони не обмежуються шведами. Про такі проблеми говорять в Італії, де ультраправі партії отримали владу на останніх виборах. «Шведські демократи», «Національне об'єднання» Ле Пен, «Брати Італії» ретельно змінили свій імідж і знизили ступінь своїх бажань. Вони пом'якшили свою позицію проти ЄС і

дистанціювалися від Росії. Крайні праві Італії, Польщі, Нідерландів, Австрії, Іспанії, Сербії мають спільні риси: ворожість до «еліт», авторитарні тенденції, зневага до мультикультуралізму та гендерних прав, а також одержимість національною ідентичністю, підкріплена расизмом. Шкода, яку ультраправі завдають при владі, дуже очевидна в Угорщині. Прем'єр-міністр Віктор Орбан і його партія «Угорський громадянський альянс» перешкоджають діям ЄС щодо України та підривають судову, академічну свободу, свободу меншин і ЗМІ. У вересні 2022 року Європейський парламент оголосив, що Угорщина більше не є демократичною країною. Важливо зазначити, що у Великій Британії ультраправі партії ніколи не набували такого значення, яке вони мають в інших країнах Європи. Від Італії до Швеції, від Угорщини до Франції ультраправі знову є силою, з якою потрібно боротися. Їх вороже ставлення до іммігрантів заохочує ксенофобів скрізь, у тому числі в Швейцарії. Їх соціальний консерватизм загрожує важко здобутим правам ЛГБТК+. Їх євроскептицизм уже порушив динаміку ЄС [73].

2.4. Геополітична та геостратегічна роль США у діяльності ультраправих політичних партій Європи

Процеси нормалізації та популяризації ультраправих ідей набрали потужних темпів завдяки вибору Дональда Трампа президентом США. Ця посада може вважатися однією з найдемократичніших у світі. Сила слова президента США є величезною і коли він робить ультраправі, зокрема популістські та нативістські заяви для широкої публіки, вони стають популярними як у США, так і в усьому світі. Через страх протистояти такій значущій постаті влада країни мовчить, що де-юре може означати відкидання ультраправих векторів, але тим самим вони де-факто підтримують таку радикальну позицію лідера та його твердження. Дональд Трамп, як і в ситуації з домінуванням своїх переконань у партії, не намагався створити «популістського інтернаціоналу», але його послі намагалися впровадити

ультраправі ідеї у країнах їхньої служби. Такі як Річард Гренел та Піт Хукстра в Німеччині, і особливо Девід Фрідман в Ізраїлі [56].

Після завершення кандеції Дональда Трампа, подорожі і співпраця з Європою американських правих діячів посилилася. Наприклад, Тед Круз, який є сенатором штату Техас, виступав різко негативно проти лівих на зборах ультраправої партії «Vox» в Мадриді в 2021 році. «Інтернаціонал популістів» все ж таки може набрати форму і сили навіть після відходу ультраправого лідера країни, але насправді, на даний момент, це лише думка ЗМІ. Навіть американський консервативний рух торкається вкрай правої ідеології через своїх представників. Існує принаймні чотири основні напрямки ультраправих міжнародних мереж, в яких беруть участь «консерватори» США всіх рівнів. Найважливішим напрямком є американські християнські праві, що є глобальним гравцем у посткомуністичній Європі. Вони мають прихильників. А саме - прем'єр-міністр Угорщини, Віктор Орбан. Наприклад, Марк Пейнс виступав на Будапештському демографічному саміті разом із церковними лідерами, політиками та навіть ультраправим кандидатом у президенти Франції Еріком Земмуром. Друга гілка - це «національний консерватизм» ізраїльтянина Йорама Хазоні. Ця теорія має на увазі об'єднання консервативної та крайньої правої ідеології в єдиний ультраправий рух. Консерватор Такер Карлсон проводив шоу в Будапешті, де захоплено відгукувався про Віктора Orbana та його режим. Третім напрямком є давні зв'язки між деякими вкрай правими республіканцями та звичайними європейськими ультраправими, такими як «Австрійська партія свободи» або «Французьке національне об'єднання», які побудовані на спільному ідеологічному ядрі нативізму, авторитаризму і популізму. Четвертою гілкою зв'язку є партія «Vox», яку підтримував Тед Круз. Вона створювала консервативно-далекоправну мережу в іспаномовному світі. Описані міжнародні мережі сходяться певною мірою в опозиції до «глобальних лівих», у різних градаціях до імміграції, ісламу та «гендерної ідеології». Але вони розходяться в багатьох питаннях, наприклад, релігійна доктрина, роль консервативного руху в США або навіть роль Росії. Американські

республіканці, що підтримували ультраправих, зараз використовують свої зв'язки для республіканської номінації, а не для створення популістського інтернаціоналу [55, 56].

Аналізуючи дані про ступінь впливу вкрай правих у різний час, можна визначити, що до Дональда Трампа лише маргінальні консерватори та республіканці мали відкритий зв'язок з міжнародними ультраправими. На даний момент зв'язок між консервативним рухом США та глобальними крайніми правими став більш популярним та поширеним. Але консервативний рух США залишається більш внутрішньо орієнтованим. Вони використовують зв'язки та події у Європі для політичної боротьби всередині країни.

Найважливішим є факт, що Європейський Союз створювався для підтримки неоліберального проекту. Тобто це поле з нейтральною політикою, де немає лівих та правих, соціалістів та консерваторів. ЄС хоче, щоб партії політичного центру чи коаліції керували територією. Але є одна велика проблема. Партії, коаліції, нейтральний уряд, що знаходяться в політичному центрі не бачать реальних проблем людей, створюючи свою політику. Європейці хочуть чіткої політики. Вони хочуть бачити конкретні рішення економічних проблем. Такими можливостями користуються ультраправі радикали, які формують конкретні, чіткі та прямолінійні політичні послання [83].

РОЗДІЛ 3.

ГЛОБАЛЬНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАСЛІДКИ РОЗВИТКУ УЛЬТРАПРАВІХ ПОЛІТИЧНИХ РУХІВ

3.1. Нарратив «великої заміни» в Європі та «геноциду білих» у США як причини розвитку ультраправого терору

Однією з найважливіших рис, що характеризує ультраправі рухи, в особливості активність екстремістів, є нарратив про «велику заміну». Він пов'язаний із європейською ідеологічною спадщиною, але схожий на неоконфедеративну теорію США про «геноцид білих», що почався під час Реконструкції Півдня після закінчення громадянської війни у другій половині XIX століття. Теорія стосується страху міграції з південних кордонів. Прикладом активного невдоволення є вбивство 23 людей в місті Ель-Пасо, штат Техас, у 2019 році ультраправим терористом. Він керувався своїм маніфестом, де вказав, що виступає проти Демократичної партії та соціального лібералізму, проти збільшення кількості мігрантів з Мексики, і заявив, що змішане покоління, мультикультуралізм, імміграція небілих та народжуваність, нижча за відтворення, загрожують білому населенню США, що сприяє «геноциду білих». Це викликало занепокоєння щодо «розв'язання кризи та створення етнічно чистої батьківщини» [44].

Важливими причинами прояву даних нарративів є раптові події, які не залежать від діяльності ультраправих. Наприклад, міграція з Мексики до Сполучених Штатів і прибуття великої кількості сирійських біженців до Європи. Тобто саме імміграція стала поштовхом для піднесення ультраправих та їх ідей і розвитку нарративу «великої заміни». Ідея «геноциду білих» об'єднує багатьох екстремістів, які не хочуть «латиноамериканського вторгнення», «етнічної заміни» та самого «геноциду білої раси» в США, та прихильники даних поглядів є і в Європі. Вони виправдовують насильство захистом нації. Це терористи, які втілюють найгірші аспекти ультраправого руху в життя, такі як нацизм і расизм.

Теорія змови про «геноцид білих» – це переконання, що імміграція кольорових людей, падіння народжуваності білих і сприяння мультикультуралізму є частиною навмисної змови з метою знищення «білої раси». Її підтримують багато білих націоналістичних і супрематистських осіб і організацій, які часто плутають або поєднують її з подібною теорією змови «Великої заміни». Кілька осіб, включаючи Brentona Tarranta, Andersa Breivika та Patрика Крусіуса, прямо процитували теорію змови про геноцид, щоб виправдати масове вбивство кольорових людей та нехристиян [14].

На початку ХХ-го століття польсько-єврейський юрист Рафаель Лемкін ввів термін «геноцид», мотивований масовими вбивствами та вигнанням вірменів в Османській імперії у той же період, в майбутньому це підкріпилося масовими вбивствами євреїв та інших меншин, вчиненими нацистською Німеччиною під час Другої світової війни. Лемкін визначив геноцид як «знищення нації чи етнічної групи». Вперше геноцид був визнаний злочином згідно з міжнародним правом у 1946 році Генеральною Асамблеєю ООН. Він був кодифікований як самостійний злочин у Конвенції про попередження злочину геноциду та покарання за нього 1948 року (Конвенція про геноцид). Конвенцію ратифікували 153 держави (станом на квітень 2022 року). Люди, які сьогодні посилаються на теорію змови щодо геноциду білої раси, неправильно трактують індивідуальні вбивства білих людей як скоординовані зусилля кольорових людей вбити і «замінити» їх. За статистикою злочинів на ґрунті ненависті ФБР повідомляється про 19 смертей, пов'язаних з антибілими попередженнями з 2010 року. Хоча всі ці смерті були трагічними, це число не є геноцидом [16, 70, 74].

Геноцид, про який попереджає більшість прихильників теорії змови «білого геноциду», не обов'язково є насильницьким. Вони стверджують, що «біла раса» знаходиться під загрозою через падіння народжуваності серед білих жінок, триваючого зростання шлюбів «змішаної раси» і триваючої імміграції темношкірих людей в Європу і Америку. Вони стверджують, що демографічні зміни призведуть до того, що білі люди стануть меншиною в Сполучених

Штатах в найближчому майбутньому, цей процес розглядається як негативний розвиток подій у країні. У цих демографічних змінах, як правило, звинувачують феміністок, культурних марксистських інтелектуалів або євреїв. Наприклад, у 2017 році на мітингу «Об'єднаймо правих» у Шарлоттсвіллі, штат Вірджинія, білі націоналісти, що зібралися, скандували ««Ви нас не замініте!» «Євреї нас не замінять!», посилаючись на цю теорію.

Вчені простежують коріння теорії змови «білого геноциду» до епохи рабства і страху білих перед повстанням рабів. Однак лише в епоху Джима Кроу і підйому євгенічного руху люди по всій території Сполучених Штатів почали вірити, що «біла Америка» знаходиться під загрозою [14, 38, 65]

Зокрема, книга Медісона Гранта «Кінець великої раси, або Расова основа європейської історії» 1916 року надзвичайно вплинула на виведення теорії в мейнстрім. Грант – зоолог, юрист, євгенік і захисник природи з Нью-Йорка, який був пов'язаний як з «Лігою імміграційних обмежень», так і з «Асоціацією досліджень євгеніки», стверджуючи, що «скандинави» і суспільство, яке вони нібито побудували в Америці, знаходяться під загрозою через імміграцію.

Згадані теорії змови були популяризовані саме за допомогою книги «Кінець великої раси, або Расова основа європейської історії». Грант стверджує, що можна думати про білих людей як про зникаючий вид та запобігаючи проникненню небілих людей в «заповідну зону Америки» можна зберегти ідентифіковану ним «велику расу», а саме північних європейців.

Подібні побоювання підживлювали негативні рухи в бік афроамериканців. Грант і його наступники були категорично проти расового змішування та «монгрелізації». Але справжній страх полягав у тому, що звільнені чорношкірі американці в кінцевому підсумку перевершать білих американців, розбавивши не тільки білу расову «чистоту», але і владу.

Книга Гранта «Кінець великої раси» мала великий вплив і відгук у суспільстві. Він був схвалений президентами США Теодором Рузвельтом і Келвіном Куліджем Уорреном Гардінгом і Келвіном Куліджем, що хвалили, цитували або посилалися на книгу публічно. Також він був згаданий у книзі Ф.

Скотта Фіцджеральда «Великий Гетсбі». Книга також згуртувала багатьох конгресменів-антиіммігрантів і допомогла надихнути на прийняття двох основних актів антиімміграційного законодавства. Було розроблено Азіатський закон про заборонену зону 1917 року, який заборонив «небажаним» іммігрантам в'їзд до Сполучених Штатів, обмеживши всю імміграцію з Азії та ввівши тест на грамотність іммігрантів. Також, дослідження Гранта лягли в основу Закону про імміграцію 1924 року, який встановив квоти для іммігрантів США на основі національного походження, в значній мірі сприяючи гарним умовам імміграції північним і західним європейцям і забороняючи майже всім азіатам і африканцям.

Навіть Гітлер синтезував ідеї Гранта зі своїми власними антисемітськими теоріями змови, поставивши теорію заміни на шлях «повноцінної». У «Майн Кампф» він звинуватив єврейський народ у тому, що саме вони привели чорношкірих людей у «Рейнську область», щоб «спотворити» білу расу та знизити рівень її розвитку культурно та політично, щоб єврейський народ міг домінувати над ними. Адольф Гітлер написав Гранту листа, в якому подякував йому за книгу, стверджуючи, що це його «Біблія» [4, 5, 65, 70, 77].

У 1978 році теорія «білого геноциду» знову «вибухнула» популярністю завдяки публікації «Щоденників Тернера» Вільяма Лютера Пірса, глибоко расистського роману, який висвітлює повстання білої раси, яке завершується масовим геноцидом небілих і «расових зрадників». Ця книга надихнула на створення багатьох груп прихильників переваги білої раси, включаючи «The Order», групу, названу на честь головної організації в «Щоденниках Тернера». Одним з членів терористичної організації «The Order» був Девід Лейн, який написав впливовий Маніфест білого геноциду «88 заповідей» і біле націоналістичне кредо у чотирнадцять слів, а саме «Ми мусимо забезпечити існування нашого народу і майбутнє для білих дітей». Лейн був зрештою засуджений до 190 років в'язниці за змову, рекет та свою роль у вбивстві Алана Берга, єврейського радіоведучого.

Отже, наратив «білого геноциду» схожий на теорію змови «великої заміни», яка зародилася у Франції. Останніми роками їх часто об'єднують, особливо в онлайн колах ультраправих та білих супрематистів. Ідея «великої заміни» має коріння у французькому колоніалізмі та антисемітизмі. Але фактичний термін «велика заміна» був опублікований у книзі Рено Камю 2011 року, в якій він стверджує, що Європа «зворотно колонізується» небілими іммігрантами. Обидві теорії були пропаговані прихильниками переваги білої раси всіх національностей.

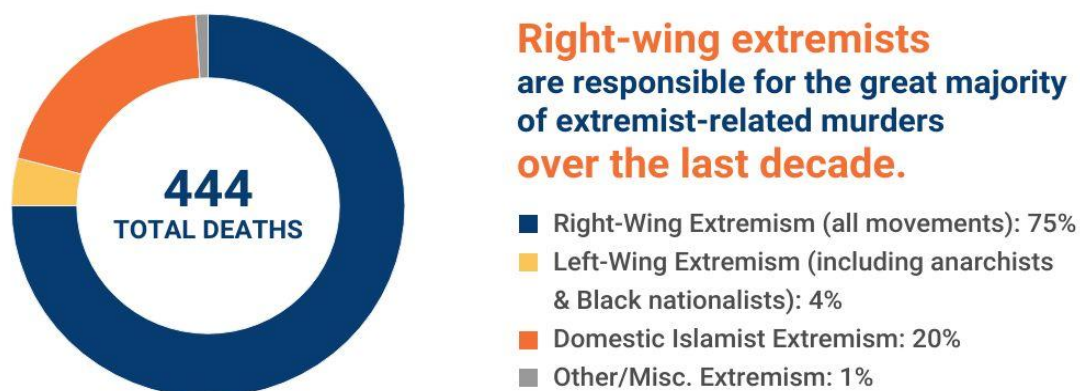
Професор Метью Фельдман - письменник і фахівець з фашистської ідеології та ультраправих у Європі та США, пояснює, що існує дві версії теорії. Одну з них дійсно можна назвати «великою заміною», що означає, що відбувається величезний демографічний зсув у контексті міграцій, і ці люди, як правило, голосують за демократів у США або лейбористів у Великобританії. Крім того, є те, що Фельдман називає «повноцінною» версією, що значить, що це змова, організована елітами. Тобто, вони навмисно підривають «білу більшість». Обидва пояснення, є теоріями змови, несучи у собі думку, що це не просто моделі імміграції та демографічних змін, а реальність, тобто процес, що проходить що керується кимось у даний момент. Але хто керує процесом і для чого - це те, на чому інші країни праві занадто прагнуть спекулювати [6, 16, 27, 34, 49, 70, 76].

За останнє десятиліття ультраправі скоїли більшість вбивств, пов'язаних з різними проявами екстремізму, за всі роки, крім одного — 2016 року, коли в нічному клубі «Pulse» в Орландо, штат Флорида, була стрілянина, вчинена особою, мотивованою ісламістським екстремізмом. З 444 осіб, убитих від рук екстремістів за останні 10 років, 335 (75%) були вбиті саме ультраправими екстремістами (рис. 3.1).

Також, можна визначити, що в США, протягом 2013-2022 років було зафіксовано 335 смертей, які були зроблені саме ультраправими екстремістами. Виконавцями 3 з 4-ьох вбивств, тобто 73% відсотки від їх загальної кількості були «білі супрематисти», тобто ті, хто пропагує перевагу білої раси над

іншими, відповідно, левова частка яких є прихильниками теорії «великої заміни» (рис. 3.2.).

Domestic Extremist-Related Killings in the U.S. by Perpetrator Affiliation, 2013-2022

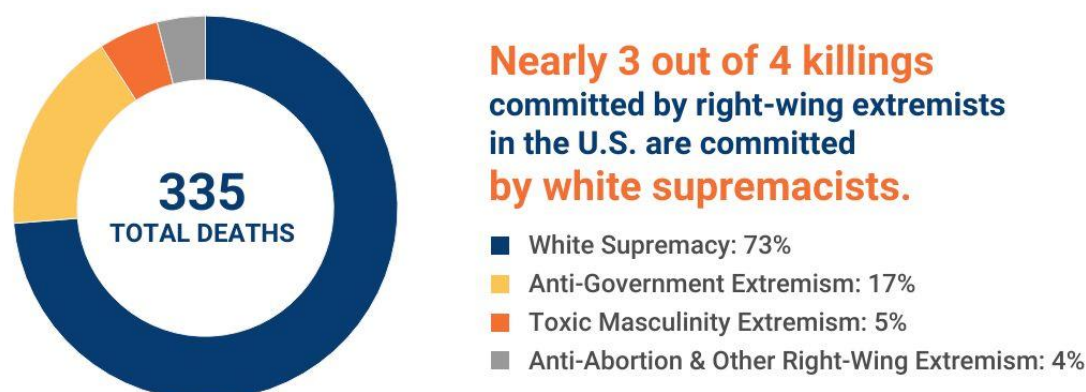

Note: Total deaths include both ideologically and non-ideologically motivated killings.

Source: ADL

Рис. 3.1. Вбивства в США, пов'язані з екстремістами за приналежністю винних, 2013-2022 (за даними [72])

Right-Wing Extremist-Related Killings in the U.S. by Perpetrator Affiliation, 2013-2022

Notes: 1. Anti-government extremism includes militia, sovereign citizens, tax protesters, boogalooers and other right-wing anti-government extremists.

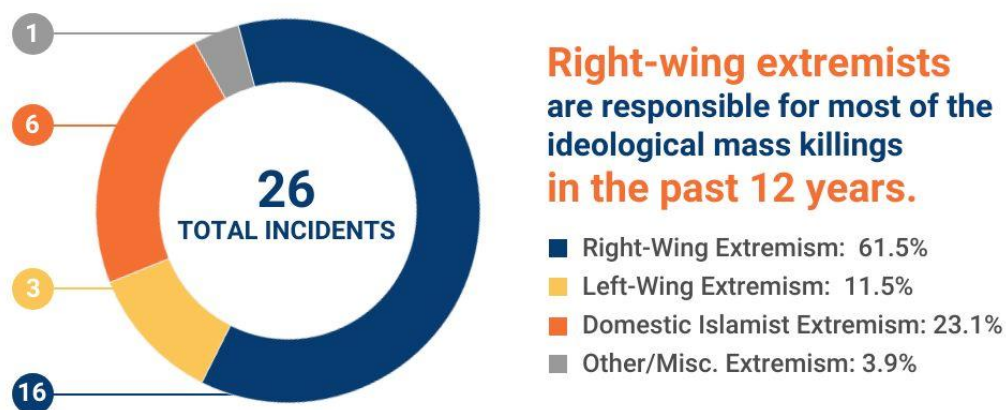
2. Total deaths include both ideologically and non-ideologically motivated killings.

Source: ADL

Рис. 3.2. Вбивства в США, пов'язані з правими екстремістами за приналежністю виконавців, 2013-2022 (за даними [72])

Протягом останніх 12 років праві екстремісти, внутрішні ісламістські екстремісти та ліві екстремісти вчиняли або намагалися вчинити масові вбивства. Праві екстремісти різних поглядів здійснили найбільше атак. Загалом 16 із 26 інцидентів (61,5%) і 89 із 186 смертей (47,8%). Більшість нападів правих екстремістів (10 із 16) були скоєні прихильниками переваги білої раси, як правило, проти меншин. Вони вбили 71 людину (рис. 3.3.).

Domestic Extremist Mass Killing Incidents in the United States by Ideology, 2011-2022

Source: ADL

Рис. 3.3. Масові вбивства екстремістами у Сполучених Штатах за ідеологією, 2013-2022 (за даними [72])

14 травня 2022 року в Буффало, штат Нью-Йорк, 10 темношкірих людей були застрелені в продуктовому магазині. Існує інформація, що 18-річний ймовірний стрілок підтримував «теорію великої заміни». Обвинувачений стрілок в Буффало стверджує, що був «радикалізований» онлайн-форумами, такими як Reddit, та інші, які він почав переглядати під час пандемії. Ці форуми стали початком для біло-націоналістичного екстремізму через поширення расистських мемів, теорій змови, екстремістської літератури та маніфестів. Його маніфест значною мірою запозичує маніфест стрілка з Крайстчерча, який убив 51 людину в Новій Зеландії в 2019 році, 40 людей залишилися пораненими. Цей маніфест називався «Велика заміна». Він був сповнений расистських, білих націоналістичних та антиіммігрантських настроїв. Тези

даного маніфесту стосувалися зниження народжуваності білих, «білого геноциду» та імміграційної політики, яка нібито завдає шкоди людям європейського походження.

Суміжні тези також були використані масовими стрільцями в Утойї, Норвегія, в 2011 році, в синагозі «Дерево життя» в Піттсбурзі, штат Пенсільванія, в 2018 році і в Ель-Пасо, штат Техас, в 2019 році. Проте кожен з цих стрільців – це білі чоловіки, що були націлені на завдання шкоди й вбивство груп людей, що відрізнялися від них за расовим походженням або релігією. Стрілок з Буффало вбивав тільки чорношкірих американців. Стрілок у Крайстчерчі тероризував мусульман, які читали п'ятничну молитву. В Ель-Пасо цілями стрілка були латиноамериканці. В Утойї вбивця був націлений на молодих, переважно білих норвежців у літньому таборі лівого крила, тобто людей, що мають діаметрально протилежні політичні погляди. У Піттсбурзі стрілок напав на євреїв і звинуватив некомерційну групу біженців, засновану в XIX столітті для підтримки євреїв, які рятуються від переслідувань у Східній Європі, в тому, що вона дозволила сховатися «загарбникам, які вбивають наших людей» [70].

У своєму маніфесті під назвою: «Велике заміщення» Brenton Tarrant - 28-річний білий австралієць, що напав на дві мечеті у місті Крайстчерч, Нова Зеландія, убивши 51 мусульманина, цитував Андерса Брейвіка як натхнення для своєї атаки. Андерс Брейвік - норвезький терорист і прихильник переваги білої раси, який у 2011 році вбив 77 осіб, 55 з яких були молодше 20 років. Перед вчиненням терактів він опублікував трактат-маніфест «2083 - Європейська декларація незалежності», в якому стверджував, що «те, що відбувається з корінними народами Західної Європи і нашими культурами, прирівнюється до нещадного і кривавого геноциду». У так званому «геноциді» значною мірою звинувачують мусульман, яких Брейвік описує як «диких тварин». Він закликає європейські армії до державних переворотів, щоб покласти край мультикультуралізму і депортувати всіх мусульман з Європи, які

відмовляються «асимілюватися», тобто прийняти християнство, змінити імена, перестати говорити рідною мовою і мати тільки двох дітей.

Маніфест Тарранта також згадує американського масового вбивцю Ділана Руфа. У червні 2015 року екстреміст Ділан Руф убив дев'ятьох афроамериканців, коли вони відвідували вивчення Біблії в африканській методистській єпископальній церкві Емануель в Чарльстоні, Південна Кароліна. Натякаючи на побоювання «білого геноциду», Руф заявляє: «Ще далеко не пізно ні для Америки, ні для Європи. Я вважаю, що навіть якби ми становили лише 30 % населення, ми могли б повністю повернути його назад. Але ні в якому разі не можна більше чекати, щоб вживати рішучих заходів».

У серпні 2019 року Патрік Крусіус убив 22 людини і поранив ще 24 під час стрілянини в Техасі. Крусіус їхав одинадцять годин до прикордонного міста Ель-Пасо з наміром націлитися на мексиканців і зупинити те, що він назвав «іспаномовним вторгненням в Техас». Незадовго до нападу Крусіус опублікував в Інтернеті маніфест під назвою «Незручна правда», в якому він висловив підтримку Тарранту та стверджував, що книга «Велика заміна» надихнула його націлитися на латиноамериканців, і заявив: «Я просто захищаю свою країну від культурної та етнічної заміни, викликані вторгненням».

Відомо, що прихильники теорії змови про «геноцид білих» визначають білу расу, не просто як блідошкірих людей, а як тих, хто відповідають певному профілю євро-американської спадщини та християнської ідентичності. Євреї та мусульмани виключені з «білих», незалежно від відтінку шкіри, і переслідуються. Мусульманські іммігранти з таких країн, як Сирія та Ірак, особливо зневажаються білими прихильниками геноциду [8, 13, 14, 34, 49, 70, 72, 76].

Теорія змови білого геноциду також риторично використовувалася серед африканерів, які є білими південноафриканцями і нащадками західноєвропейських (особливо голландських) колонізаторів, які оселилися в Східній Капській провінції на початку XVII століття. У березні 2018 року представники «AfriForum» - білої націоналістичної африканерської групи,

стверджували, що білих фермерів вбивають в середньому по одному кожні п'ять днів і, що поліція не вживає достатніх заходів. У серпні 2018 року президент Трамп написав у Twitter про «великомасштабне вбивство фермерів» після того як, повідомляється, спостерігав, що Такер Карлсон обговорює теорію змови в сегменті Fox News. Твердження про те, що білих африканерських фермерів масово вбивають, було розвінчано [14, 40, 77].

Британська ультраправа медіа-персона Кеті Гопкінс також просувала теорію змови про «геноцид білих» на численних посадах. Зокрема, Гопкінс часто пов'язує Рамадан, ісламський місяць посту, з насильством в Європі, посилаючись на цей місяць, як причину нападів у Франції та Великобританії. 27 квітня 2017 року Гопкінс написала у Twitter: «Вибух у Франції, стрілянина в німецькій лікарні, напад з ножом у Лондоні. А Рамадан ще не почався...». Пізніше вона також написала в Twitter, що Рамадан, як правило, приносить сплеск насильства на Близькому Сході. «Я стаю сварливою, коли не їм, але я не підриваю речі. Релігія миру?» - стверджувала Гопкінс. Також вона часто вказує, що Великобританія зазнає втрат через приплив мігрантів і біженців. У квітні 2018 року Гопкінс поїхала до Швеції і заявила, що Швеція швидко занепадає через рішення лібералів дозволити понад 170 тисячам афганців, сирійців і африканців в'їхати до Швеції протягом двох років. Далі вона заявила, що існують «заборонені зони» — так звані «вразливі райони», де служби швидкого реагування не можуть діяти, не зазнавши нападу. Гопкінс неодноразово попереджала про «заборонені зони» у Великобританії та взагалі по всій Європі, де, за її словами, спостерігається зростання «де-факто законів шариату». Міф про «заборонені зони» був розвінчаний [15].

До відносно недавнього часу мейнстрімний політичний дискурс не відрізнявся від інших. Расистське нагнітання страху над небілими іммігрантами, що витісняють біле населення, було фактором імміграційної політики США більше ніж протягом століття, в той час як етнічна або расова група, на яку нападають змінювалася з плином часу.

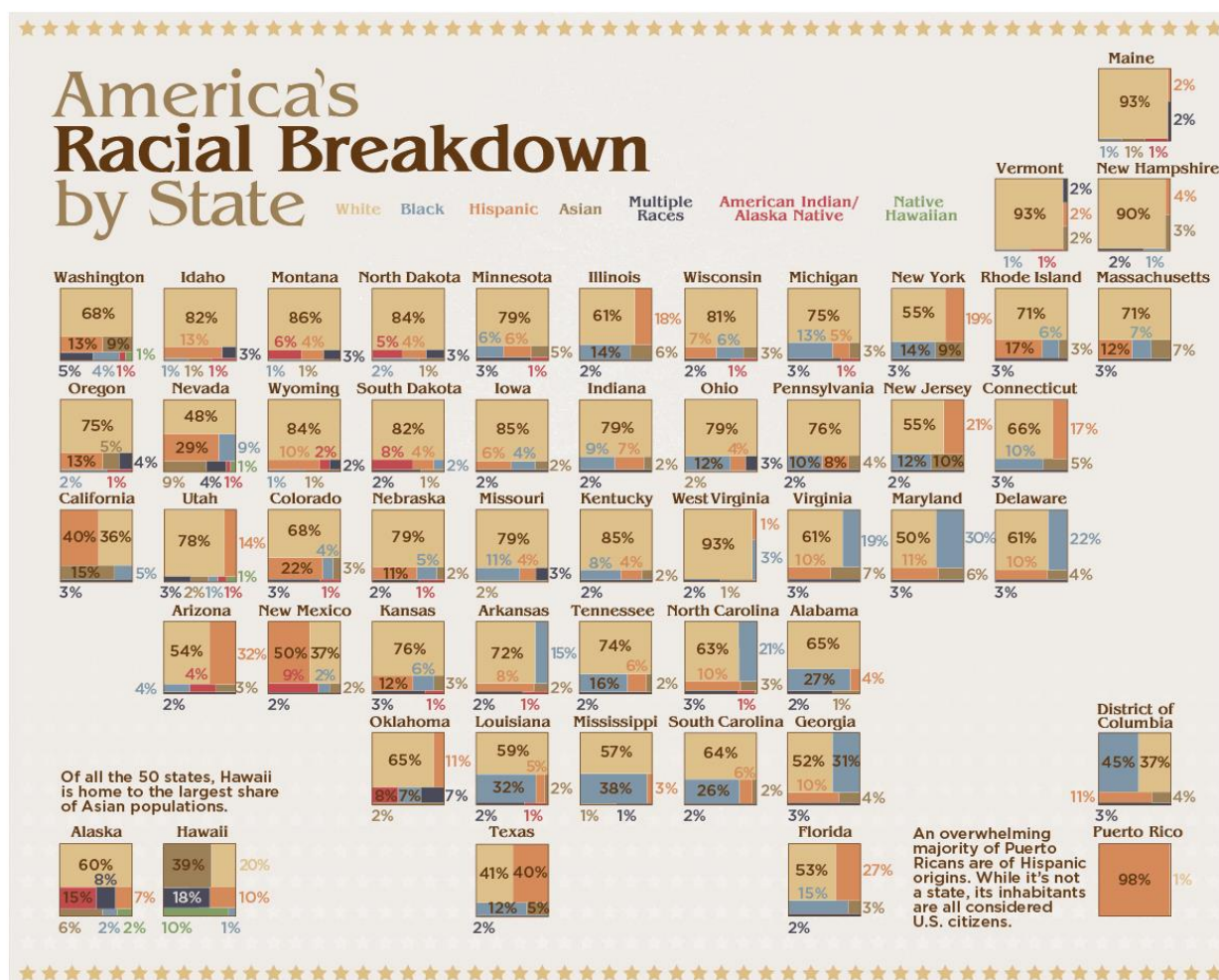
У 1870-х роках були розроблені перші імміграційні закони США у відповідь на приплив китайців. У 1910-х роках, це були японські іммігранти. До 1920-х років, це були єврейські біженці з Європи, потім прибулі з Центральної та Південної Європи. Джонс вказує, коли починають прибувати нові, різні групи іммігрантів, одні й ті ж страхи піднімаються на поверхню». У період міграцій простежуються ідеї, що небілі іммігранти вторглися на територію країни, принесли хвороби; вони збираються витіснити й зайняти місце білих американців та змінити культуру цього місця. У цих речах дійсно є наскрізна лінія, тобто спільність даних ідей .

Президент США Дональд Трамп посилався на риторику теорії «геноциду білих», коли, наприклад, у 2018 році назвав міграцію з Центральної Америки «вторгненням», щоб виправдати свою політику розділення сімей на південному кордоні. У лютому 2019 року Трамп опублікував близько 2 200 доповнень у Facebook із текстом про «вторгнення» й важливість будівництва стіни, щоб його зупинити.

Насправді, саме білі європейці «замінювали» інших людей протягом всієї історії. Контраргументи до теорії «великої заміни» вказують на те, що якщо хтось і має підстави для скарг, то саме корінні жителі Північної та Південної Америки, Австралії та Нової Зеландії, Африки та багатьох інших частин світу, коли були «замінені» колоніальними поселенцями [10, 22, 39, 41, 70].

Зафіксовані у 2019 році статистичні дані стосовно населення США за расами демонструють те, що теорія «великої заміни» та «геноциду білих» зовсім не є правдивою. Тільки у 2-ох штатах переважають латиноамериканці, які за словами ультраправих активістів і можуть спричинити «геноцид білих»: Каліфорнія (40 % латиноамериканців до 36 % білих) та Нью-Мексико (50 % латиноамериканців до 37 % білих). У штаті Техас латиноамериканці складають 40 % від загальної кількості осіб, у той час як білі мають 40 %. Варто зауважити, що на Гаваях переважають азіати (39 % від загальної кількості населення), а в окрузі Колумбія найбільше чорношкірих осіб (45 % до 37 % білих). Винятком є лише Пуерто-Рико - територія, що перебуває на правах

самоуправління під юрисдикцією США. 98 % від загальної кількості населення складають латиноамериканці, але дану територію не можна вважати за окремий штат (рис. 3.4).

Sources: Kaiser Family Foundation, U.S. Census Bureau

COLLABORATORS RESEARCH + WRITING Anupa Iman Ghosh, Raul Amoros | DESIGN Zack Aboulazm | ART DIRECTION Melissa Haavisto

Рис. 3.4. Расовый поділ Америки за штатами, 2019 (за даними [45])

Недідздатність даних теорій демонструє аналіз у розрізі 11-ти років. У 2021 році США є більш мультинаціональною, різноманітною країною, ніж у 2010 році. У 2021 році біла (неіспаномовна) група становила 59,3 % (196,8 млн осіб) населення порівняно з 63,8 % у 2010 році. Не дивлячись на те, що у період з 2010 по 2021 рік найбільше зросла частка латиноамериканського населення, збільшившись на 2,5 % (11,9 млн осіб), досягнувши відмітки 18,9 % (62,6 млн осіб), а біле (нелатиноамериканське) населення скоротилося найбільше, знизившись на 4,5 % до 59,3 %, розрив все ще є величезним (рис. 3.5.).

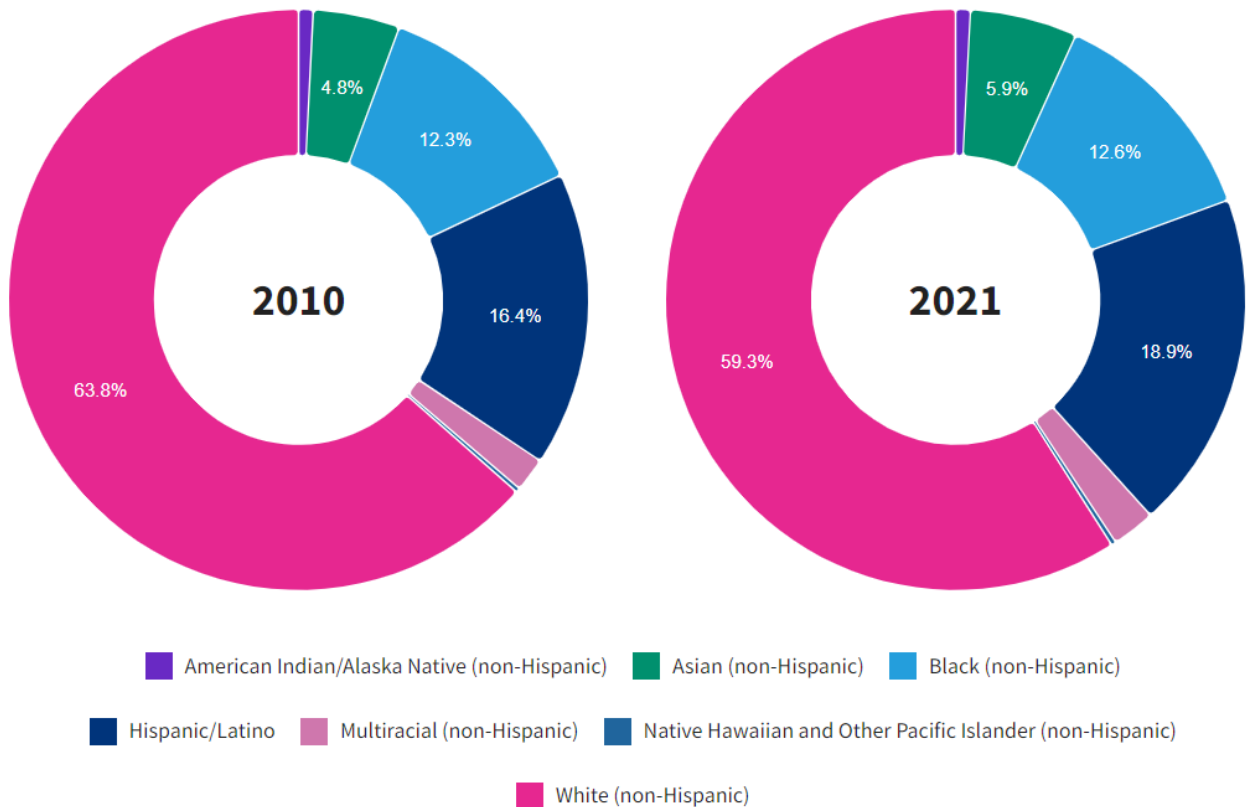

Рис. 3.5. Расовий склад США, 2010, 2021 (за даними [42])

Ті темпи зростання латиноамериканського населення, та зменшення білого (неіспаномовного), що спостерігаються на даний момент, не несуть такої глобальної загрози, як це позиціонують прихильники «геноциду білих». Тим паче, коли президентом був Дональд Трамп, який суворо сповідував антимігрантську політику й був прихильником ізоляціонізму ці й так доволі повільні темпи скорочувалися ще більше. Це може зберегтися й надалі, бо він має значні шанси на перемогу в наступних виборах президента Сполучених Штатів.

Корінні американці складають менше 3% населення США. Проте, завдяки теорії «великої заміни», люди, які колись насильно колонізували велику частину світу, можуть вважати себе пригнобленими жертвами.

Отже, навіть проектуючи расову диференціацію США до 2060 року за тенденціями, що спостерігаються зараз, можна визначити, що рушійні зміни можуть відбутися лише у 2045-2050 роках, коли білих американців стане менше

за 50 % від загальної кількості населення країни та при цьому частка латиноамериканського населення буде тільки зростати (рис. 3.6).

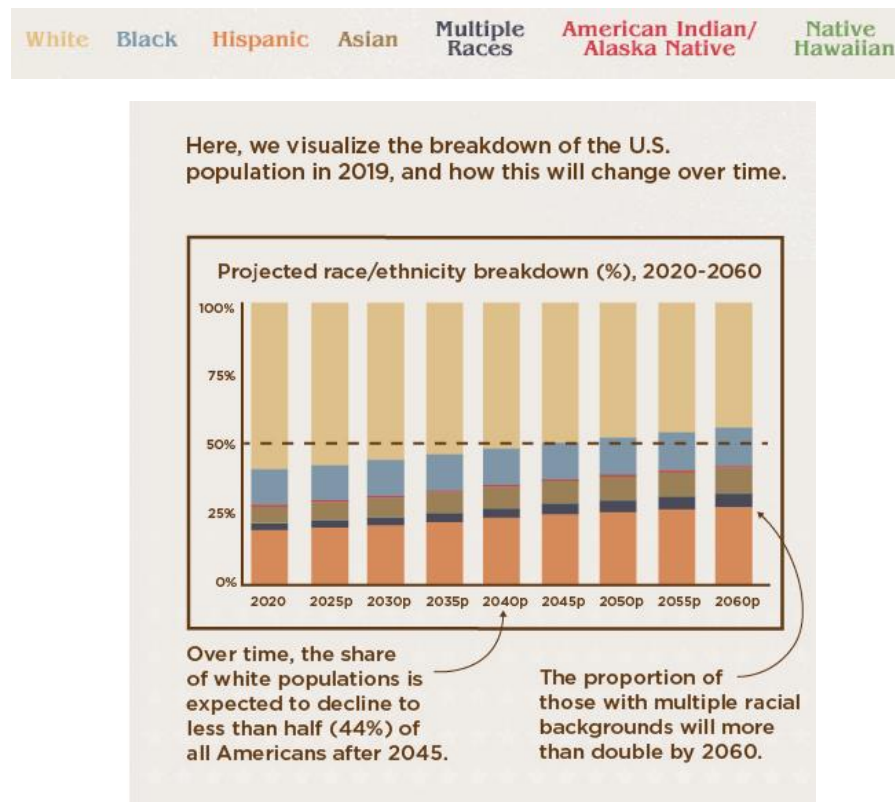

Рис. 3.6. Проекція расового поділу Сполучених Штатів до 2060 року (за даними [45])

На початку ХХ століття навіть італійці не вважалися по-справжньому «білими» в США. Більшість вчених, як і раніше, дотримувалися псевдонаукових теорій расових відмінностей і ієрархії, згідно з якими «центральні» і «середземноморські» європейці були відокремлені і поступалися «нордичній» расі Західної і Північної Європи.

Лише незабаром, після Другої світової війни, Закон про імміграцію та громадянство 1965 року усунув дискримінаційні критерії «національного походження», але цей закон все ще сприяв кращим умовам іммігрантам, які були родичами американців. Дані положення цього закону були покликані заохотити більше родичів білих американців іммігрувати, зберігши таким чином у країні статус-кво. Але, це призвело до збільшення кількості заявок від сімей нових іммігрантів з таких країн, як Мексика, Індія і Китай, що зараз можна назвати «ланцюговою міграцією».

У повоєнній Європі незабаром також почали підніматися теми стосовно «великої заміни». У сумнозвісній промові Еноха Пауелла «Річки крові», виголошеній у 1968 році, центральне твердження депутата-консерватора полягало в тому, що імміграція із країн «Співдружності націй» робить існуючих британців чужими у своїй власній країні і що через 15 або 20 років чорношкіра людина матиме в руці батога над білою людиною [36, 39, 70].

Подібні настрої з'явилися наприкінці 1960-х — на початку 1970-х років у Франції через «Національний фронт» Жана-Марі Ле Пена та рух «Nouvelle Droite» Алена де Бенуа. Два ключові твори стосовно «великої заміни» вийшли з Франції. Одним з них був роман Жана Распая «Табір святих» 1973 року - апокаліптичний, расистський сценарій, в якому мігранти з глобального півдня вторгаються в Європу. Потім, у 2011 році, Рено Камю виклав свою антимусульманську, антиімміграційну теорію змови у політичному творі «Велика заміна», що є збірником виступів та інтерв'ю, від якої нинішній рух і отримав свою назву. У ньому Камю регулярно називає неєвропейців «колонізаторами» [17, 34, 70, 76].

Потужний поштовх у пропагуванні даних наративів у Європі надала саме Європейська криза біженців. У 2015 році в Європейському Союзі було подано майже 1,3 мільйони заявок на надання притулку, а в 2016 році – 1,22 мільйони. Наприклад, у 2014 році їх було близько 594 000, а з 2017 по 2021 рік ніколи не надходило більше 700 000 заявок за один рік . Зростання кількості заяв про надання притулку в 2015 і 2016 роках було викликано різними причинами, але головною причиною стала громадянська війна в Сирії. У 2014 році, за оцінками, близько 7,6 мільйона сирійців були переміщені в результаті конфлікту, а потім, ще 6,6 мільйонів осіб в 2015 році. Сирійські біженці подали найбільшу кількість заявок на отримання притулку в цьому році, і станом на 2021 рік все ще були найпоширенішою національністю серед претендентів, за ними йдуть афганці та іракці. Відповідно, чорношкіре населення, що мігрує з Африки ще менше, що спростовує твердження Еноха Паула. На даний момент, населення Європи становить 748 мільйонів 940 тисяч осіб. Відповідно,

кількість біженців, що засуджуються ультраправими активістами, які пропагують «велику заміну» й «геноцид білих» не є настільки значною. Навіть з плином часу, відсоток мігрантів буде дуже малим у порівнянні з кількістю європейців [31, 69].

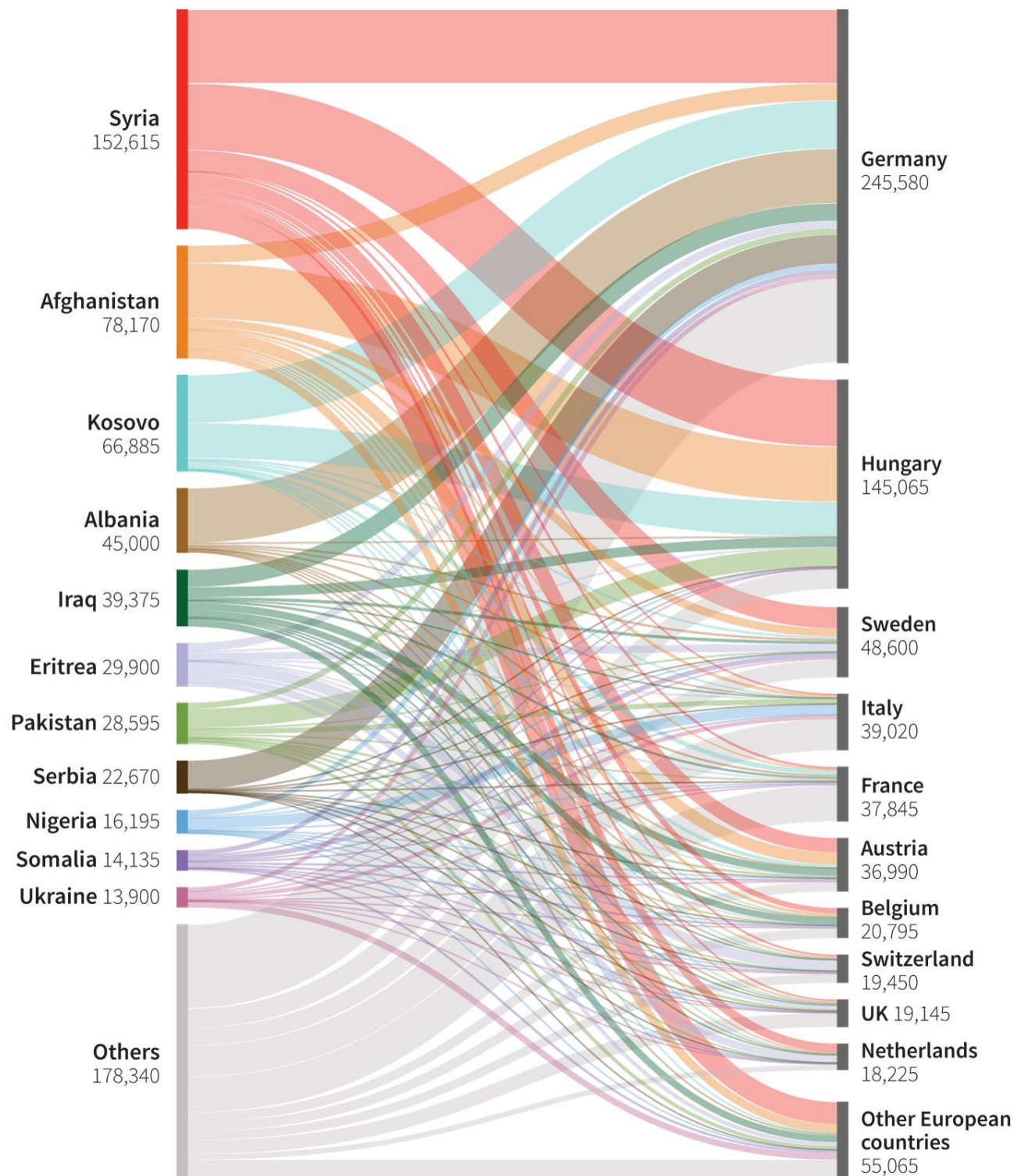

Рис. 3.7. Розподіл мігрантів за країнами Європи, січень-серпень 2015 року (за даними [33])

Ці європейські течії були імпортовані й впроваджені в ультраправу політику США добре фінансованими групами, такими як «Федерація американської імміграційної реформи» (FAIR) покійного Джона Тентона, який був білим націоналістом та антиіммігрантським активістом та «Центр імміграційних досліджень», що був відкритий як відділення «FAIR». А також важливу роль відіграло його видавництво «Social Contact Press» (SCP), яке випускало біло-націоналістичні матеріали, включаючи переклад «Тaborу святих». Ріс Джонс стверджує, що ці групи використовували гроші протягом останніх 30 років, щоб таємно повернути ідею «великої заміни» в публічний дискурс та вказує, що такі групи часто мають нейтральні назви й позиціонують себе як звичайні аналітичні центри, але те, що вони створюють, по суті, є видозміненими версіями тих самих ідей переваги білої раси [70, 76].

Дані ідеї змішалися з такими теоріями як «білий геноцид», популяризований неонацистським лідером Девідом Лейном. Більшість організацій Джона Тентона визначені Юридичним центром Південної бідності (SPLC) як групи ненависті, але особи, пов'язані з ними, включаючи Джеффа Сешнса і Стівена Міллера – членів Республіканської партії, працювали в адміністрації президента США Дональда Трампа. Звідси й випливає скарга Трампа на іммігрантів і його спроби заборонити імміграцію з країн із більшістю мусульман.

У 2021 році, у США було зафіксовано 733 «групи ненависті». За ідеологією, з них: 18 антиіммігрантських, 65 анти-ЛГБТК+, 50 антимусульманські, 61 антисемітська, 18 Ку-клукс-клан, 16 неоконфедеративних, 54 неонацистських, 17 расистських груп скінхедів та 98 груп та організацій білих націоналістів. Всі вони сповідують ту чи іншу сторону ультраправих ідеологій, деякі з них прибігають й до екстремістських проявів активності (рис. 3.8).

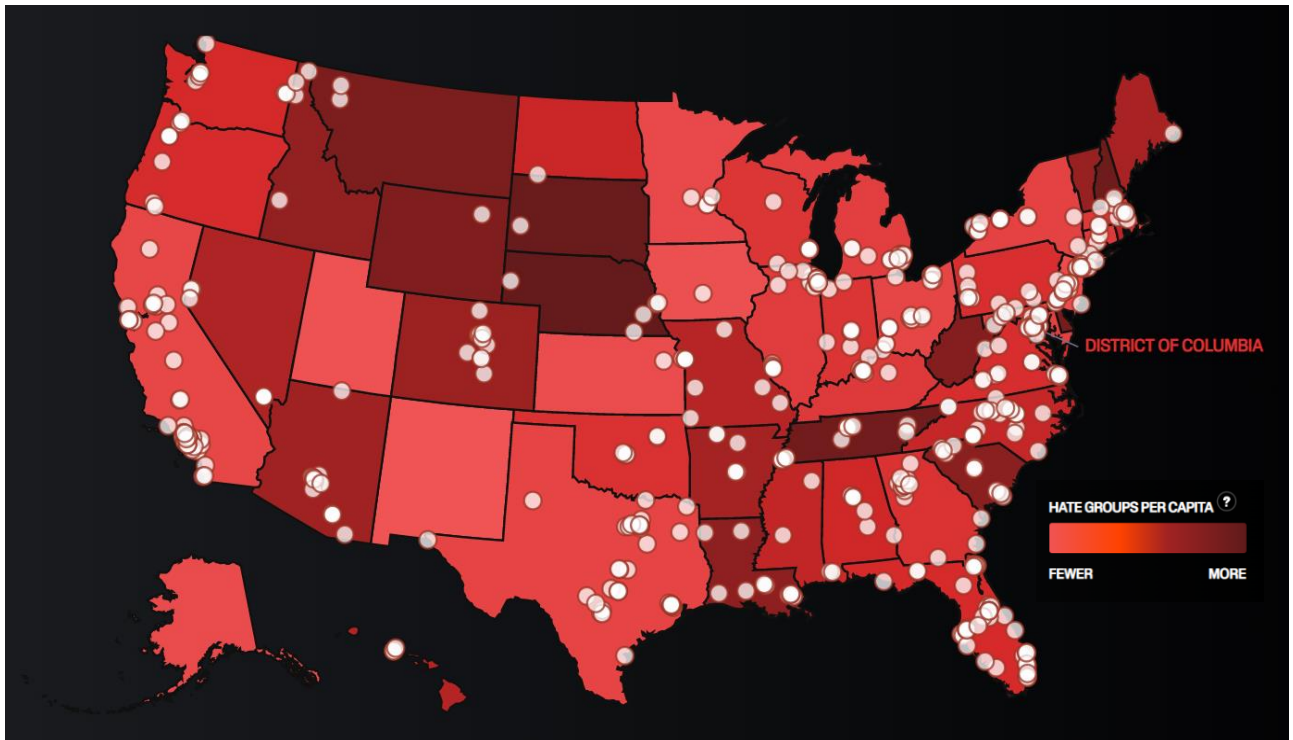

Рис. 3.8. Групи «ненависті» Сполучених Штатів Америки, 2021 (за даними [37])

Етнонаціоналістична та антиімміграційна політика по всій Європі об'єдналася в ідентитарний рух. Автор книги «Ідентитаріанці. Рух проти глобалізму та ісламу в Європі» Хосе Педро Зукете вказує на центральну роль руху в процесі розвитку ультраправої політики. Він зазначає, що те, що зробили ідентитаріанці - подивилися на демографічний перехід і сказали, що це не позитивна річ, а цивілізаційна катастрофа, яка може призвести до того, що європейські країни перетворяться на неспроможні держави з високим рівнем злочинності, зростанням етнічних конфліктів і громадянськими війнами.

Але ідентитарний рух продовжує рухатися в європейське русло. На президентських виборах у Франції 2022 року, ультраправий кандидат Ерік Земмур вказував, що відчуває, що його обов'язком було врятувати Францію від «великої заміни». Його суперники, включаючи Марін Ле Пен, що теж є представником правого політичного крила, посилили свою антиіммігрантську риторіку, але виглядали відносно менш екстремальними. Земмур здобув лише 7,1% голосів у першому турі. Але, за його ж словами, Земмур зміг посправжньому змістити вікно Овертона. Згідно з опитуванням 2021 року, 67% французів заявили, що стурбовані ідеєю «великої заміни».

Звернення до теорії «великої заміни» дозволяє політикам та теоретикам США виділяти і звинувачувати групи іммігрантів без відкритого расизму чи теорій змови, навіть якщо це виглядає як евфемізму. Наприклад, Такер Карлсон говорив про «слухняних виборців з третього світу», які становлять загрозу для «застарілих американців». Конгресмен-республіканець Скотт Перрі стверджував, що на сьогоднішній день спостерігається заміна американців, народжених корінними американцями. Отже, за думкою таких осіб, в особливості Такера Карлсона, на даний момент, передбачуваними «агентами заміни» є демократи, або «еліти» і «глобалісти», які планують змінити населення країни, щоб завоювати і зберегти владу. Основна презумпція полягає в тому, що нові, небілі іммігранти США автоматично голосуватимуть за демократів.

Ситуація навряд чи покращиться найближчим часом. За даними ООН, кількість міжнародних мігрантів у 2019 році становила 272 мільйони – 3,5% населення планети. Війна, насильство, нерівність і кліматична кризи погіршитимуть ситуацію. Такі інциденти, як стрілянина в Буффало, виглядають як екстремальна маніфестація – але справжня проблема полягає в тому, що межа між різними версіями «великої заміни» та «білого геноциду» стирається, потенційно прокладаючи шлях для повномасштабного фашизму.

Відповідно, зростання правого екстремізму, може статися лише тоді, коли консерватори програють цей вогневий розрив або санітарний кордон проти радикальних правих. Коли консерваторів спокушає правий екстремізм, саме тоді проблема посилюється. Це не означає, що правий екстремізм не завжди є проблемою, але він залишатиметься на периферії до тих пір, доки до нього не дійдуть.

На даний момент, ситуація демонструє мало ознак ослаблення. Політолог Роберт Пейп заявив на слуханнях у Сенаті щодо внутрішнього тероризму, що поєднання «нестабільних можливостей» і «мінливих ідей» створює смертельний коктейль. Він вказав, що зараз спостерігається, що ті, хто виступає за «велику заміну», отримують політичні та фінансові вигоди. Політики та

медійні діячі, включаючи Дональда Трампа, ставали все більш популярними в результаті загострення уваги на теорії «великої заміни», що є дуже тривожною тенденцією.

Деякі політики не налаштовані оптимістично в короткостроковій перспективі, припускаючи що ситуація буде тільки погіршуватися, що і підтвердив напад у Буффало. Але, у той же час, у довгостроковій перспективі ультраправі екстремістські ідеї знаходяться на програшній стороні історії. Ріс Джонс зазначив, що історія США свідчить про те, що з часом вони рухаються в більш егалітарному напрямку. Громадянська війна в США в тій чи іншій мірі стосувалася ультраправих ідей та боротьби з ними, такі ж факти можна зазначити й про Другу світову війну, де також спостерігалась боротьба проти фашистських ідей. Можна припустити, що у сьогоденні теж простежуються такі моменти [12, 18, 30, 35, 54, 70, 76, 82].

На противагу цьому твердженню, можна зазначити, що політичні рішення щодо боротьби з екстремізмом вже є. Адміністрація нинішнього президента США Джо Байдена має намір боротися з внутрішнім екстремізмом. У Європі регулювання відбуватиметься через Закон про цифрові послуги та правила щодо терористичного контенту в Інтернеті. В цьому аспекті дуже складною темою у боротьбі з екстремізмом є визначення межі між ультраправим екстремізмом і діяльністю основних правих, щоб це не заважало свободі слова. Антимігрантські заяви правих політиків наближаються до екстремістської межі як у США, так і в Європі. Тому дуже важливо створити регулятор висловлювань і поглядів, межу між легітимними і нелегітимними [44].

3.2. Трансконтинентальність екстремізму у цифрову епоху

XXI століття наповнене великою кількістю викликів для світової спільноти. Ці виклики включають зростання інформації та інновацій, доступність інформації (час, швидкість, обсяг, спосіб і характер), глобалізоване бізнес-середовище та доступ до даних, контроль міжнародних і міжорганізаційних бізнес-процесів у режимі реального часу, невизначене і

хаотичне бізнес-середовище, новий рівень національної та міжнародної конкуренції (гіперконкуренція), соціальне та культурне розмаїття, продукти та процеси, що швидко змінюються, державне регулювання, зростаюча важливість навичок, якості, продуктивності і т.д. Крім того, екстремізм став загальною рисою глобалізованого суспільства, створюючи серйозну загрозу глобальному процвітанню, гармонії та миру [52].

У США та Європі ультраправі екстремісти стверджують, що ведуть транскордонну боротьбу. Трансатлантичне зближення ультраправих на основі ідеї «великої заміни» демонструє трансконтинентальний екстремізм цифрової ери. Доказом тому є вербування терористичними організаціями бойовиків США та Європи. ISIS, Order of the Nine Angels, The Base, Feuerkrieg налічують велику кількість учасників [44].

У контексті питання транскордонності ультраправого екстремізму, справа про вбивство в Ганау, Німеччина, вимагає особливої уваги. Підозрюваний Тобіас Ратьєн убив 11 людей. Перед масовим вбивством він записав відео з особистим зверненням до всіх американців і виклав його на YouTube, сподіваючись отримати популярність. Жага популярності демонструє трансформацію мети ультраправого тероризму в епоху цифровізації. Раніше ультраправий тероризм був рідкісним і мав дискримінаційні цілі. У наш час, європейські та американські ультраправі терористи пишуть маніфести та намагаються стати популярними за допомогою Інтернету. Терористичні акти мають на меті отримання якомога більшої кількості жертв. Нинішні цілі: привернути увагу до себе, надихнути однодумців і максимально дестабілізувати суспільство. Тому стан життя в трансатлантичному просторі значною мірою залежить від соціальних мереж, адже атаки спрямовані на вірусність і популяризацію [24, 60].

Терористичні атаки відбуваються у всіх країнах Європейського союзу, більшість з них зривається, але арештів таких екстремістів в рази більше, ніж скоєних злочинів. Протягом 2021 року в країнах Європейського союзу відбулося 15 терористичних інцидентів, але арештів було всього 388, тобто

правоохоронні органи вміють визначати та стримувати такі радикальні прояви екстремістських намірів у вигляді терористичних атак (рис.3.9.) [32].

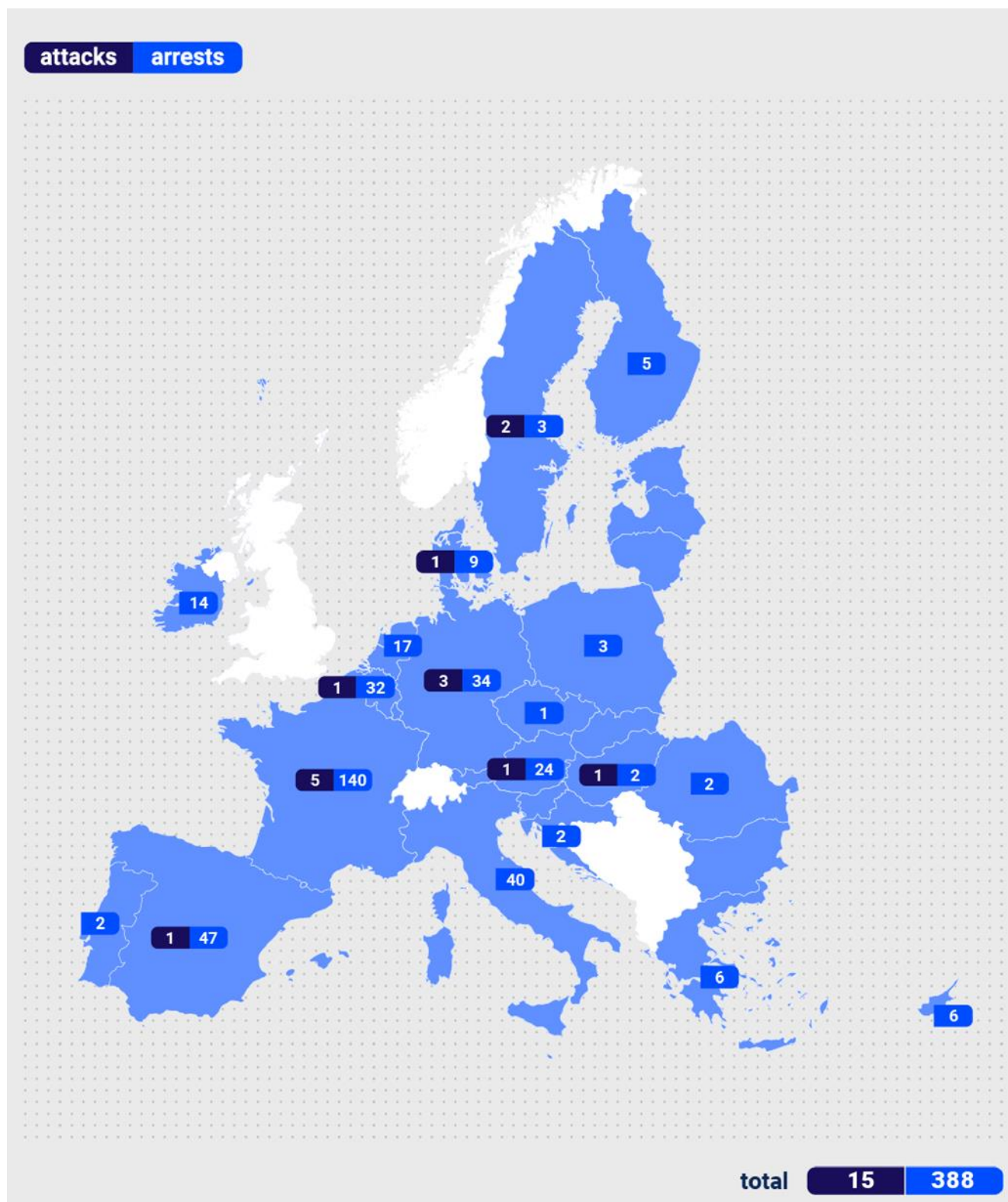

Рис. 3.9. Теракти (завершені, попереджені, невдалі) та арешти за підозрою в тероризмі в країнах ЄС, 2021 (за даними [32])

Онлайн-екстремізм означає використання цифрових платформ ультраправими для націлювання на окремих осіб і групи для досягнення своїх

божевільних, екстремістських і ексклюзивних ідей. Він характеризується пропагандою ненависті та підбурюванням до насильства, пов'язаного переважно з расовими, релігійними або політичними причинами. Його поширеність в останні роки загострила расові та релігійні розбіжності та серйозно підірвала суспільну гармонію в багатьох країнах. Онлайн ефект ехокамери, тобто ізольованого середовища, де існує лише деякий пул думок, що поступово підкріплюються онлайн у 2018 році на Шрі-Ланці та використання онлайн-платформ і соціальних мереж для розпалювання насильства проти мусульманської меншини через дезінформацію призвело до насильства між буддистами та мусульманами. У М'янмі мова ненависті в соціальних мережах підбурювала та увічнювала насильство проти спільноти рохінджа. На іншому рівні екстремізму діють джихадисти, які продовжують використовувати комунікаційні технології для розпалювання насильства та навмисного порушення релігійної гармонії в плюралистичних суспільствах. Вони використовують соціальні медіа, щоб нападати на християн, одновірців-мусульман та інших, засуджуючи їх як «невірних» або «відступників». Багато хто радикалізувався в усьому світі через їхні онлайн-екстремістські наративи, які продовжують закликати до терактів. Триваюча радикалізація та терористичні атаки спровокували злочини на ґрунті ненависті проти мусульман і посіяли глибокі розбіжності в постраждалих суспільствах. Подібним чином західні ультраправі екстремісти також повною мірою скористалися технологіями для поширення своїх конспірологічних і жорстоких наративів через онлайн-ехокамеру. Напади на іммігрантів і меншини, зокрема на мусульман, євреїв, темношкірих та латиноамериканців, поляризували суспільства та призвели до насильницьких атак, подібних до вже згаданих нападів: у синагозі Піттсбурга, США, штат Пенсільванія у 2018 році, коли загинули 11 людей, у Крайстчерчі, Нова Зеландія, де загинула 51 особа, в Ель Пасо, штат Техас, у якому загинули 22 людини. Моніторингові групи підтвердили, що напади ультраправих екстремістів у Європі та США значно зросли.

У дослідженні, опублікованому Інститутом політичних досліджень у березні 2019 року, 45,6 % людей віком від 18 до 25 років вказали, що можуть дозволити публікувати екстремістські погляди в Інтернеті. Сьогодні онлайн-екстремізм більше не можна відкидати як незначний голос порівняно з іншими рухами активістів у сучасному світі [47].

За останні десятиліття онлайн-екстремізм розвинувся стрибкоподібно, відображаючи прогрес технологій і зміни як у фізичному, так і в інформаційному середовищі безпеки.

Ще у 1985 році, тобто за п'ять років до появи терміну «Всесвітня павутина», прихильники ультраправих ідей в Сполучених Штатах заснували платформу «Опір білих арійців» — онлайн-форум, призначений для обміну новинами, сприяння найму та розповсюдження навчальних матеріалів. У наступні роки інші ультраправі наслідували їхній приклад, насолоджуючись відносною свободою, завдяки якій вони могли спілкуватися та розвивати свої справи в Інтернеті. Згідно з дослідженнями, виявлено, що протягом перших півтора десятиліть існування Інтернету екстремісти, як правило, мали чотири ключові цілі в Інтернеті: збільшити свою міжнародну привабливість; залучати нових людей; спілкуватися з групами однодумців; займатися управлінням іміджу [80].

У 2004 році Вейнман опублікував подібний, хоча й більш широкий висновок. Він стверджує, що Інтернет став знаряддям для екстремістів, в особливості тих, хто займається тероризмом, оскільки він дозволяє їм: вести психологічну війну; створювати та публікувати пропаганду; здобувати конфіденційні дані; залучати кошти та накопичувати ресурси; вербувати та мобілізувати нових прихильників; спілкуватися з іншими організаціями; обмінюватися матеріально-технічною інформацією; а також планувати та координувати атаки [3, 80].

Можна стверджувати, що онлайн-активність була безсумнівним успіхом для екстремістів, особливо з точки зору поширення пропаганди та надання інформації через веб-сайти. Незважаючи на непередбачуваний технологічний

прогрес, сучасні екстремісти – будь то прихильники переваги білої раси, радикальні ліві чи салафітські джихадисти – використовують Інтернет для досягнення зазначених цілей. Хоча організаційно адміністровані веб-сайти, які, насправді, сьогодні все ще працюють у локальних масштабах – були певний час у моді, вони виявилися недосконалими засобами для ідеологічної інкубації. У контексті британського ультраправого екстремізму, будучи ієрархічно організованими платформами, вони залишили «гегемонію ідей», що перешкоджає індивідуальній участі [3, 23].

Після більш ніж десятиліття надання переваги статичним веб-сайтам над іншими інструментами цифрової комунікації, екстремісти-джихадисти також почали переходити на онлайн-форуми до середини 2000-х. Крім безпечнішого способу поширення пропаганди та обміну порадами, ці нові платформи були вигідні з іншої причини: віртуальне відчуття спільноти джихадистів, навіть ідентичність або самоідентифікація почала поширюватись на них. Екстремісти-джихадисти використовували такі віртуальні безпечні гавані, щоб збиратися разом в Інтернеті, обмінюватися новинами та нотатками про такі речі, як, наприклад поезія. Більше того, вони також брали участь в ідеологічних суперечках з іншими членами і навіть лідерами тих самих рухів, до яких вони «належали».

Таким чином, подібно до того, як поява інтерактивного Інтернету революціонізувала взаємодію неекстремістів, вона також змінила інформаційний ландшафт джихадистів. Безперечно, форуми джихадистів, які завжди використовувалися з найбільшим ентузіазмом арабомовними, були важливі не лише на рівні користувача, вони також слугували організаційними рупорами. Офіційні представники ультраправих рухів використовували їх, щоб висміяти внутрішніх конкурентів і запеклих супротивників, зберігаючи в руках наміри віруючих і переконавшись, що їхні прихильники залишаються в руслі ідеологічних параметрів того часу.

Форуми також використовувалися для проведення віртуальних зустрічей, де стратегічні та тактичні поради можна було отримувати з краудсорсингу та

інтегрувати в планування атак. Однак, перш за все, форуми були найважливішими для груп джихадистів як місця, де можна надійно та безпечно поширювати пропаганду. Незважаючи на порівняльну перевагу над статичними веб-сайтами, форуми також були не позбавлені недоліків, і до 2013 року форумне спілкування в основному закінчилось.

Такі терористичні групи як «Аль-Каїда» і «Аш-Шабаб» помітили можливість розповсюдження своїх ідей в іншому місці й витрачали менше часу на те, щоб залучити нових прихильників до цієї захищеної паролем мережі. Натомість, вони почали зосереджувати свою увагу на більш масових та «доступних» платформах, соціальних медіа-мережах, таких як «Twitter», «Facebook» і «ВКонтакте», відеохостингу «YouTube». Ця ідеологічна онлайн-міграція на зазначені онлайн-ресурси серйозно активізувалася після того, як «Аш-Шабаб» стали першою терористичною групою в історії, яка опублікувала в прямому ефірі твіт про одну зі своїх операцій.

Дана організація використовувала Twitter, щоб надавати тактичні оновлення щодо атаки, яку вона здійснила у торговому центрі «Westgate» у Найробі, Кенія, у вересні 2013 року. Після таких подій, як теракт у ТЦ «Westgate», використання Twitter джихадистами зросло майже експоненціально. До 2014 року всі великі терористичні організації інвестували значні кошти в платформу. Завдяки цьому та легшому доступу до даних, який надавала мережа, обсяг академічного контролю, якому піддавалася онлайн-діяльність екстремістів, поширювався. Науковці на той час мали більше доступу до емпіричних даних, ніж будь-коли раніше.

Компанія «Palantir» - розробник програмного забезпечення для аналізу даних для організацій використала свої розробки для аналізу соціальних мереж, щоб визначити ключові центри в онлайн-екстремістських мережах, пов'язаних із сирійськими джихадистськими групами, такими як «Джабхат ан-Нусра» та «Ісламська держава Ірак» та «Ахрар аш-Шам».

Існує багато досліджень, де використовувалися методи кількісного аналізу соціальних мереж, щоб проаналізувати глобальну мережу захисту прав

джихадистів. Наприклад новаторські переписи користувачів-прихильників Ісламської держави у Twitter Бергера і Моргана, які продемонстрували що їх було не менше 46 000 з вересня по грудень 2014 року. Подібні дослідження показали, що в онлайн-ландшафті джихадистів відбулися тектонічні зміни. Він більше не являв собою закриту мережу форумів, які відвідували переважно арабомовні, замість цього, став глобальним, в рамках інтернет-мереж, центром політичної активності та культурного обміну.

Варто зазначити, що вчені вже давно звертаються до цієї форми аналізу соціальних мереж як способу аналізу онлайн-екстремізму. Наприклад, ще в 2000 році було проведено дослідження щодо «організаційної та мобілізаційної структури» віртуального білого расистського руху, який охарактеризували як децентралізований і той, що піддається постійним змінам [47, 78, 79, 80].

На цьому еволюція не зупинилася. До кінця 2015 року в онлайн-активності джихадистів відбулася ще одна трансформація. У міру посилення урядового тиску у відповідь на дедалі зухваліші атаки членів і прихильників Ісламської держави, корпорації соціальних медіа та центри, пов'язані з кібербезпекою почали придушувати джихадистів, які використовують їхні платформи. Їх падіння на основних сервісах, таких як «Twitter», було стрімким в результаті постійного «тиску призупинення», спричиненого цензурою облікових записів за допомогою різних онлайн-алгоритмів.

Однак, хоча екосистема джихадистів, можливо, скорочувалася, вона не зникла, а просто змінювалася. Дійсно, у відповідь на ці заходи, спільнота знову перемістилася в інше місце, цього разу до таких сервісів, як «Telegram» - гібридна платформа соціальної мережі, яка виявилася ідеальною для спілкування з однолітками, групових дискусій і поширення пропаганди. Академічні дослідження «Telegram», який зараз широко вважається улюбленою платформою для джихадистів, є поодинокими. На початку 2018 року з'явилися ознаки того, що на горизонті майоріє нова онлайн-міграція. Понад два роки посилювався тиск у «Telegram», щоб очистити себе від джихадистів, але одночасно почали з'являтися нові онлайн точки збору у вигляді низки інших

добре зашифрованих платформ, що забезпечують максимальну конфіденційність. Наприклад, «Zello», «Threema», «Wickr» і «Surespot».

Отже, на думку науковців, екстремісти використовують онлайн-простір на організаційному рівні, зокрема для пропаганди, вербування, логістики, планування та фінансування.

Багато вчених розширили розуміння стратегічної логіки розповсюдження онлайн-пропаганди, особливо з боку джихадистів. Наприклад, дослідження щодо Абу Джандала аль-Азді - одного з найважливіших інтернет-ідеологів терористичної організації «Аль-Каїда» на Аравійському півострові дає розуміння редакційного мислення, що стоїть за публічною дипломатією джихадистів. Є дослідження щодо стратегічних комунікаційних операцій «Аш-Шабаб», які демонструють, що Ісламська держава далеко не єдине джихадистське угруповання, яке має витончене розуміння програмного забезпечення для редагування, синхронізації звуку та побудови й просування потрібних наративів. Обійшовши навіть «Аль-Каїду» та її послідовників, палестинське ісламістське угруповання ХАМАС використовувало Інтернет для брендування та сприяння своїй активності. У корпоративному маркетингу можна виділити схожість між цифровою стратегією ХАМАС і західними компаніями, навіть заходячи так далеко, щоб припустити, що цифрова стратегія ХАМАС дотримується тих самих правил, що й західний корпоративний світ. Їхній підхід повторюється й простежується в дослідженні психологічного профілю «віртуального емірату» афганського Талібану та в розповіді про стратегії самореклами Хізбалли - ліванської шіїтської парамілітарної ісламістська організації і політичної партії, з управління іміджем у Лівані та за його межами. Обидва автори роблять схожі висновки, наприклад, що брендинг, в особливості віртуальний, екстремістських повстанців і міжнародних компаній на диво часто структурований подібним чином [28, 78, 79, 80].

Очікувано, що пропаганда Ісламської держави привернула найбільше уваги за останні роки, завдяки тому, що її медійна продукція стала доступнішою та важливішою для політиків. У 2014 році, було опубліковано

ствердження, що основним інструментом екстремістської групи була груба сила. У 2017 році було висунуто ідею, що Ісламська держава використовує чітко революційний підхід до пропаганди у війні, надає широкий і деталізований опис того, як і чому самопроголошений халіфат спілкується саме так, та пропагує ті чи інші ідеї. Синтез глобальних і локальних наративів можна використати для того, щоб задовольнити «глобальну» аудиторію, медіа-операції можуть бути використані у війні [80].

Загалом, існує два типи контент-аналізу медіа ІД: аналіз сукупної продукції та аналіз лише одного чи двох видів пропаганди. Дані дослідження демонструють, що привабливість Ісламської Держави ґрунтується на набагато більшому, ніж на насильстві, яким вона найбільш відома. Новобранців приваблювала багато в чому їх обіцянка утопії. Утопічні ідеї не тільки допомогли залучити нових прихильників, але й зберегли ряди організації злагодженими.

Другий тип аналізу контенту розглядає конкретні аспекти медіапродукції Ісламської держави ізольовано. Отже, вони публікували відео страт, стратегічно важливу інфографіку, трейлер так і не випущеної комп'ютерної гри ІДІЛ, що мала у собі логічну провокацію. Хоча висновки стосовно останнього факту є дещо проблематичними – враховуючи те, що гра ніколи не була випущена та її трейлер має сумнівну важливість – вони корисні, тому що нагадують ситуації пов'язані саме с трансатлантичним простором. А саме, з відеоіграми, знайденими на веб-сайтах білих расистів, в якому існують попередження про їх здатність зменшити чутливість гравців до застосування насильства.

Вербування, тобто залучення екстремістів є одним з найважливіших аспектів трансконтинентальності. Онлайн-рекрутингова діяльність не призведе до формування глобальних радикальних середовищ у межах інтернету, не кажучи вже про вербування до терористичних організацій. Натомість, для полегшення процесу приєднання до екстремістської організації, необхідна певна міра спілкування віч-на-віч. Важливо зазначити, що інтернет відіграє

більшу роль у насильницьких процесах радикалізації джихадистів у західних країнах, ніж в інших частинах світу. Це твердження є настільки актуальним сьогодні, як і було декілька років тому. Важливою у контексті транскордонності екстремізму у епоху цифровізації саме на території трансатлантичного простору є роль «сержанта з вербування» та ідеологічного радикального лідера Аль-Каїди на Аравійському півострові, Анвара аль-Авлакі. Його харизматичну привабливість посилив саме інтернет. Він походить з міста Лас-Крусес, штат Нью-Мексико, США з сім'ї студентів з Ємену й за наказом президента Барака Обама Аль-Авлакі став першим громадянином США, який став мішенню і був убитий ударом безпілотної ракети з боку уряду США. Найважливіше те, що тривалий вплив «терориста номер один» (за словами Аль-Каїди) після вбивства підтримував саме інтернет. Тобто його слава та пропаганда трималася на слуху довгий час саме через розповсюдження у «Всесвітній павутині».

У конкретному контексті Ісламської держави питання організаційного набору в до онлайн-мікроспільнот або вербування має роздвоєну стратегію. Тобто, одна для місцевих бійців, а інша для іноземців. Мережі соціальних медіа відіграють роль у вербуванні, наприклад, німецьких бійців. Є дослідження стосовно того, що за допомогою синтезу громадських, пропагандистських та навчальних порад екстремістські оратори й вербувальники можуть залучити нову кров навіть з Австралії.

Логістика та планування – це теж важливі аспекти трансконтинентальності екстремізму. Як було зазначено, онлайн-мережі використовуються для сприяння тероризму на організаційному рівні. Існують розслідування, котрі описують мережу «віртуального підприємця». Кожне з цих розслідувань стверджує існування заплутаної системи матеріально-технічного забезпечення, яка передбачає, що бойовики-екстремісти заохочують, мотивують, підбурюють і інструктують потенційних нападників по всьому світу, як наприклад терористи Ісламської держави дають вказівки за межами Іраку та Сирії. Деякі розслідування зосереджуються на тому, як організації передають оперативні

поради через Інтернет. Існує навіть література, пов'язана з екстремістами й порадами для них [37, 46, 78, 79, 80].

«Аль-Каїда» та її відгалуження «Ісламська держава» використовують англomовні журнали, щоб запрошувати новобранців приєднатися до боротьби на передовій як моджахеди та здійснювати самостійно сплановані напади на Заході. Ці організації та їхні журнали мають зростаючу роль мотиваторів радикальних ісламістських нападів Заході та мають потужні сили щодо вербування в Сполучених Штатах і Європі через англomовну літературу. Журнал Аль-Каїди, «Inspire», вперше був опублікований у 2010 році під керівництвом Анвара аль-Авлакі – вже згаданого мусульманського проповідника американського походження та члена Аль-Каїди в Ємені та редагований Саміром Ханом - американським громадянином, який переїхав до Ємену в 2009 році щоб приєднатися до Аль-Каїди на Аравійському півострові. Написаний знайомою багатьом англійською мовою, «Inspire» робить саме те, що випливає з назви - надихає своїх послідовників і закликає своїх читачів приєднатися до джихаду на передовій як солдати або брати участь у джихаді у ворожих країнах. Він також заохочує західних читачів планувати атаки та вражати «куфр», тобто «невіруючих» або «невірних» зсередини, описуючи методи атак у статті під назвою «Open Source Jihad», написаній «AQ Chef». «Open Source Jihad» — це «довідковий посібник для тих, хто ненавидить тиранів; включає в себе техніку виготовлення бомб, заходи безпеки, партизанську тактику, тренування щодо використання зброї та всі інші дії, пов'язані з джихадом», які дозволять тим, хто хоче, «тренуватися вдома замість того, щоб ризикувати небезпечною поїздкою за кордон», щоб приєднатися до боротьби на лінії фронту. Він представлений як найпростіший і, ймовірно, найефективніший спосіб підтримки умми. Подібним чином журнал «Dabiq» був вперше опублікований у 2014 році і закликав читачів «пожертвувати всім, що для них дорогоцінно, заради виконання свого обов'язку перед Аллахом» і іммігрувати до Ісламської держави, якщо це можливо. Він засуджує Захід за

його уявну агресію проти ісламу та вихваляє ««самотніх» лицарів Халіфа», які атакують «держави хрестоносців Заходу».

Отже, дані навчальні матеріали важливі з точки зору матеріально-технічної вигоди для екстреміста, що його використовує, але й для стратегічної цінності, якою вони пройняті, яка використовується як засіб, за допомогою якого намагається узаконити, виправдати та надихнути участь у насильстві та надихнути аудиторію на ефект «копіювання», одночасно підсилюючи загальне повідомлення для групи [81].

Фінансування, донати та інші приклади збору коштів також є одним з найбільш важливих факторів транскордонної діяльності екстремістів. Інтернет дійсно впливає на онлайн-екстремізм й в контексті операцій зі збору коштів. Терористичні групи в усьому ідеологічному спектрі також використовують онлайн-мережі для сприяння незаконним операціям і фінансування закордонної діяльності, в особливості в трансатлантичному просторі. Зосереджуючи свою увагу на тому, як фандрейзери джихадистів використовують соціальні медіа, щоб отримати фінансування від прихильників-волонтерів, дослідники з «Camstoll Group» стверджують, що фандрейзери Аль-Каїди та ІДІЛ взяли на себе мільйони доларів, зібраних за допомогою кампаній у соціальних мережах. Але на даний момент немає надійних доказів тверджень про «мільйони доларів», тому до них слід ставитися обережно. У сучасному світі існують дослідження про ще більш невловимий аспект фінансування тероризму, пропонуючи спекулятивний аналіз того, як криптовалюти одного разу можуть бути використані для сприяння терористичній діяльності. Тобто, на даний момент, ідеї стосовно такого «вільного» й простого збору коштів за допомогою онлайн-платформ на тероризм є утопічними, вони висвітлюють важливі вразливі місця у фінансовій системі і одного дня можуть виявитися пророчими [28, 80].

Протягом періоду з 2010 року по 2021 на території Європейського союзу відбулася велика кількість терористичних атак. Нападів, що пов'язані з ультраправими дуже мало, але в даній класифікації, це стосується саме білих

супремацистів та расистів, нажаль, як вже було вказано, атаки хоча й були поодинокими, ультраправі екстремісти є лідерами серед масивних вбивств. Ліві та анархісти й джихадисти або релігійно натхненні терористи мають приблизно однакові показники. Групою, що здійснила найбільше спроб нападів є етнонаціоналісти та сепаратисти (рис. 3.10).

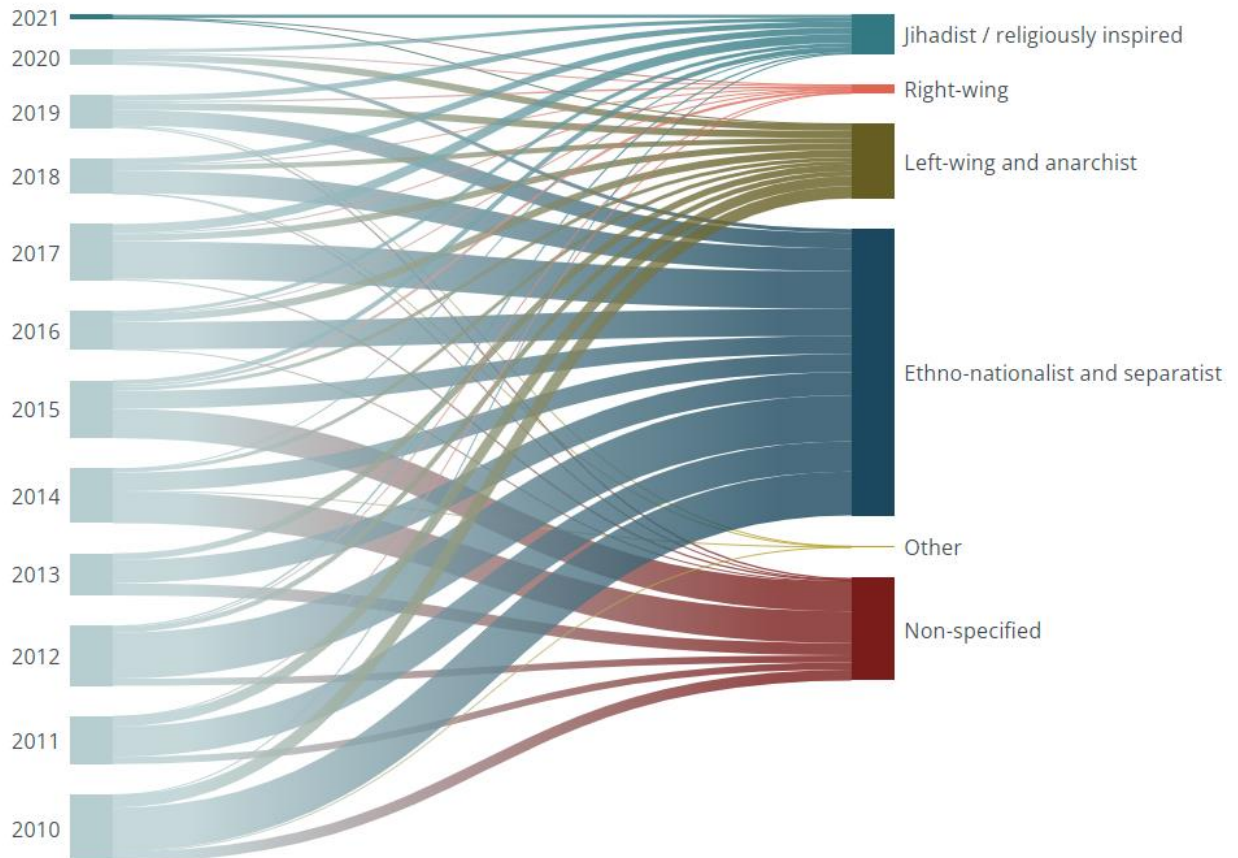

Рис. 3.10. Терористичні атаки в ЄС (завершені, невдалі та попереджені) за типами, 2010-2021 (за даними [71])

Етнонаціоналістичні та сепаратистські терористичні групи мотивовані націоналізмом, етнічною приналежністю та/або релігією прагнуть виокремити для себе державу з більшої країни або приєднати території однієї країни до іншої. Ліві чи праві ідеологічні елементи не є рідкістю в цих типах груп. У 2021 році в країнах ЄС сталося 15 терористичних інцидентів. Отже, загальна кількість атак у 2021 році була значно нижчою, ніж у попередні роки. У період з 2019 по 2021 рік по всьому ЄС було припинено 29 змов джихадистів або ультраправих. Найважливішим фактом є те, що майже всі спроби терористичних атак різних груп стримуються, а виконавці заарештовуються. Екстремістські організації, що представляють ту чи іншу ідеологію можуть

бути залучені до різних протизаконних дій, як наприклад, торгівля наркотиками, але терористичні акти майже завжди є невдалими. Саме ультраправі екстремісти скоюють найбільшу кількість «вдалих» нападів, тому що вони є несподіваними та нелогічними, їх важко викрити заздалегідь чи зробити прогноз, що саме, де й коли може відбутися. Тобто неможливо знайти тенденції чи закономірності стосовно дій крайніх правих. У епоху цифровізації саме Інтернет може допомогти викоринити зовсім такі атаки, бо екстремісти пишуть і публікують маніфести, знімають відео, збирають однодумців для пропаганди й популяризації, тому саме жага слави й популярності може допомогти знищити такі жахливі й трагічні прояви насильства зі сторони ультраправих або інших екстремістів, що є представниками різноманітних ідеологій [32].

Отже, екстремізм в Інтернеті має різноманітні відтінки, але разом вони виступають проти цінностей толерантності та гармонії. У дослідженні 2012 року, професор Габріель Вейман, науковець із комунікацій, зазначив, що 90% терористичних дій відбувається за допомогою інструментів соціальних мереж. Теорія морального відчуження Альберта Бандури підкреслює сумні наслідки, коли прихильники нетолерантних, екстремістських і ексклюзивних ультраправих поглядів уникають покарань, вільно підтримуючи ці негативні погляди за допомогою інтернет-мереж. У цьому випадку, тенденція полягає в тому, щоб уникнути самоцензури і навіть дегуманізувати «іншого». Ступінь моральної незаангажованості може спровокувати низку шкідливих форм поведінки як у реальному житті, так і в Інтернеті. Враховуючи зростаючу цінність свободи слова навіть для тих, хто підтримує потенційно небезпечні погляди, суспільство повинне вирішити, як контролювати та пом'якшувати вплив цих онлайн-екстремістських голосів на расову та релігійну гармонію та соціальну єдність. Суспільство, включно з основними постачальниками соціальних медіа сьогодні, зобов'язане захищати такі цінності, як взаємна повага, толерантність і прийняття різних культур, релігій і переконань [47].

3.3. Шляхи вирішення проблем та способи боротьби з екстремізмом

Насильницький екстремізм різноманітне явище, без чіткого визначення. Воно не є ні новим, ні винятковим для будь-якого регіону, національності чи системи переконань. Тим не менш, в останні роки, терористичні угруповання, такі як «Ісламська держава» в Іраку і Леванті (ІДІЛ), «Аль-Каїда» і «Боко Харам» (Нігерія), сформували конкретний образ насильницького екстремізму і підштовхнули суспільство щодо обговорення способів протистояння цій загрозі. Послання цих груп про несприйняття й нетерпимість: релігійну, культурну, соціальну, мало серйозні наслідки для багатьох регіонів світу. Маючи територію для існування, свою аудиторію та використовуючи соціальні медіа для повідомлень в режимі реального часу про свої злочини, вони прагнуть кинути виклик спільним цінностям миру, справедливості та людської гідності.

Поширення насильницького екстремізму ще більше посилило і без того безпрецедентну гуманітарну кризу, яка виходить за межі якогось одного регіону. Мільйони людей покинули території, контрольовані терористичними і жорстокими екстремістськими угрупованнями. Міграційні потоки зросли, як за участі тих, хто шукає безпеки, так і тих, кого заманюють у конфлікт як іноземних бойовиків-терористів, що ще більше дестабілізує відповідні регіони.

Насильницький екстремізм є порушенням цілей і принципів Організації Об'єднаних Націй. Він підриває мир і безпеку, права людини і сталий розвиток. Тому 15 січня 2016 року Генеральний секретар представив Генеральній Асамблеї «План дій щодо запобігання насильницькому екстремізму». 12 лютого 2016 року Генеральна Асамблея прийняла резолюцію, в підтримку ініціативу Генерального секретаря і бере до відома його «План дій щодо запобігання насильницькому екстремізму». Зокрема, план дій закликає до комплексного підходу, що охоплює не лише основні антитерористичні заходи щодо встановлення безпеки, але й систематичні превентивні кроки для усунення основних умов, які спонукають людей радикалізуватися і приєднуватися до насильницьких екстремістських груп. План є закликом до

узгоджених дій міжнародної спільноти. Він містить понад 70 рекомендацій державам-членам та системі Організації Об'єднаних Націй щодо запобігання подальшому поширенню насильницького екстремізму [62].

У своїй резолюції 77/243 Генеральна Асамблея вирішила оголосити 12 лютого «Міжнародним днем запобігання насильницькому екстремізму» з метою підвищення обізнаності про загрози, пов'язані з насильницьким екстремізмом, а також про посилення міжнародного співробітництва в цьому відношенні. У цьому контексті Генеральна Асамблея підкреслила основну відповідальність держав-членів та їхніх відповідних національних інституцій у протидії тероризму та підкреслила важливу роль міжурядових організацій, громадянського суспільства, наукових кіл, релігійних лідерів та засобів масової інформації у протидії тероризму та запобіганні насильницькому екстремізму як фактору, що сприяє тероризму. У резолюції знову підтверджено, що тероризм і насильницький екстремізм (як фактор тероризму) не можуть і не повинні бути пов'язані з будь-якою релігією, національністю, цивілізацією або етнічною групою [64].

Окремої уваги потребує ультраправий «CBRN» (chemical, biological, radiological and nuclear) тероризм. Загроза хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного тероризму широко приписується групам, заснованим на релігійній ідеології, наприклад глобально діючі салафітсько-джихадистські групи, такі як Аль-Каїда чи ІДІЛ. «CBRN» загрози насильницьких внутрішніх екстремістів загалом або ультраправих терористів зокрема приділялося досить мало уваги. Тим не менш, громадськості відома низка інцидентів за участю ультраправих активістів у західних країнах, які стосувалися саме «CBRN», хоча вони мали порівняно незначний вплив на сприйняття громадськістю даної загрози. Переважно, це явище «самотнього актора», до нього частіше всього залучаються люди середнього віку, порівняно добре освічені злочинці чоловічої статі, в основному мотивовані нерелігійними формами ультраправої ідеології (расизм, неонацизм) з прагненням до невибіркового націлювання на жертв. Загалом, інциденти стосовно

ультраправих, які намагалися використати «CBRN» компоненти як зброю, були нечисленними і технічно невмілими. Виходячи з цього твердження, правоохоронні органи стикаються з проблемами зростання зацікавленості і досвідченості ультраправих терористів у тактиці хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного терору. Тобто, слід бути належним чином підготовленим і оснащеним для боротьби з потенційною загрозою. Хоча, ядерний тероризм як вид тероризму не мав місця щодо використання та наслідків довгий час, але є частою, як погрозою, так і потенційною загрозою у XXI столітті. Тим не менш, все це прямо вказує на необхідність загальносуспільного підходу до протидії насильницькому екстремізму і радикалізації, оскільки це може бути ключовим моментом для вирішення даної проблеми [51].

В сучасних умовах, причинами занепокоєння є зростання доступності необхідних хімічних, біологічних і радіологічних компонентів, а також технічного обладнання, у поєднанні з бажанням планувати невідомі атаки в частинах ультраправого середовища. Як наслідок, правоохоронні органи, такі як ФБР, покладаються на «культуру обізнаності про безпеку» та «добре проінформоване» суспільство для виявлення потенційно небезпечних осіб або груп і планування ними різного роду атак [43].

Однак, для створення такого добре проінформованого суспільства потрібна широка мережа навчальних програм, спеціально розроблена для різних цільових груп з інформаційними джерелами у різних аспектах протидії насильницькому екстремізму. Наприклад, навчання, таке як програма «SLATT». Це програма у США, яка спрямована на запобігання тероризму, цілеспрямованому насильству та злочинам на ґрунті ненависті шляхом надання безоплатного рольового навчання, ресурсів та технічної допомоги співробітникам правоохоронних органів та відомств на державному, місцевому, племінному та територіальному рівнях. Дану програму для поліцейських слід розширити та адаптувати для інших цільових груп. Крім того, потрібні спеціалізовані консультаційні програми, які допомагають з попередньою

оцінкою випадку потенційно високого ризику екстремістських дій довели свою ефективність в інших контекстах протидії правому тероризму. Наприклад, зрив змови про масовий розстріл мусульман у Флориді у 2017 році відбувся через повідомлення стурбованих громадян [51, 68].

Також, ЮНЕСКО допомагає країнам боротися з рушійними силами насильницького екстремізму в рамках своєї програми глобальної громадянської освіти. Вона працює над зміцненням потенціалу національних систем освіти (наприклад, політика, вчителі, освітній зміст) для сприяння національним зусиллям з профілактики.

Вони співпрацюють з фахівцями в галузі освіти з усього світу для досягнення міжнародного консенсусу щодо необхідності більш активного залучення освітнього сектору до запобігання насильницькому екстремізму на основі прав людини, а також виявлення та вивчення конкретних і всебічних відповідей сектора освіти на загрози від нього.

ЮНЕСКО допомагає розробникам освітньої політики планувати та здійснювати відповідні ефективні дії, пов'язані з освітою, сприяючи національним зусиллям з PVE, тобто «Preventing violent extremism», як у формальному, так і в неформальному середовищі, а також на різних рівнях (середня, технічна та професійна підготовка, вища освіта). Ця робота також включає підтримку вчителів в управлінні дискусіями в класі щодо PVE та радикалізації та створення клімату в класі, який є інклюзивним та сприятливим для шанобливого діалогу, відкритої дискусії та критичного мислення.

Розробляються ініціативи з розбудови потенціалу для фахівців освіти щодо того, як боротися з насильницьким екстремізмом шляхом глобальної громадянської освіти та запобігання геноциду у партнерстві з «Міжнародним інститутом ЮНЕСКО з розвитку потенціалу в Африці (ПСВА) та «Азіатсько-Тихоокеанським центром освіти для міжнародного взаєморозуміння» (ARCEIU).

Для політиків або волонтерів ЮНЕСКО надає рекомендації щодо зміцнення потенціалу навчальних закладів у контексті PVE.

Для вчителів є посібник про те, як говорити про насильницький екстремізм і пов'язані з ним спірні питання з учнями. Інструмент допомагає вчителям зрозуміти питання і надає практичні поради щодо того, коли і як обговорювати дану проблему.

Для молодих людей, зацікавлених у внеску в зусилля з профілактики, «Інститут освіти за мир та сталий розвиток імені Махатми Ганді» (MGIEP) створив орієнтовані дієві рекомендації та ініціативи для широкого кола зацікавлених сторін та нарощування потенціалу молоді в соціальному та емоційному навчанні.

Для всіх зацікавлених осіб у сфері освіти, які прагнуть дізнатися думку молодих людей про роботу, спрямовану на запобігання насильницькому екстремізму, ЮНЕСКО підготувала посібник, що базується на матеріалах, отриманих від понад 2000 молодих людей з усього світу. Він містить набір практичних рекомендацій для вчителів, шкільних адміністрацій, політиків, сімей, релігійних лідерів та інших неформальних впливових осіб.

Боротьба з усіма формами дискримінації та мови ворожнечі сприяє підвищенню стійкості учнів до насильницьких екстремістських ідеологій та зміцненню їхньої прихильності до ненасильства та миру. Тому ЮНЕСКО розробила широкий спектр корисних матеріалів з глобальної громадянської освіти, боротьби з антисемітизмом, освіти щодо верховенства права, боротьби з теоріями змови та іншими проявами насильства [11, 58, 75].

Зростає стурбованість з приводу зловживання терористами інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), зокрема Інтернетом і новими цифровими технологіями для вчинення, підбурювання, вербування, фінансування або планування терористичних актів. Держави-члени ООН підкреслили важливість багатосторонньої співпраці у боротьбі з цією загрозою, в тому числі між самими державами-членами, міжнародними, регіональними та субрегіональними організаціями, приватним сектором та громадянським суспільством.

Контртерористичне управління Організації Об'єднаних Націй (UNOCT) має кілька ініціатив у галузі нових технологій, включаючи проект з використання соціальних медіа для збору інформації з відкритих джерел та цифрових доказів для протидії тероризму та насильницькому екстремізму з дотриманням прав людини.

Зокрема, існує програма «Кібербезпека та нові технології» спрямована на посилення потенціалу держав-членів ООН та приватних організацій у запобіганні кібератакам, що здійснюються терористичними суб'єктами проти критично важливої інфраструктури. Програма проекту також спрямована на пом'якшення негативного впливу та відновлення цільових систем у разі кібератак.

Ця програма надала досвід на міжнародних форумах з використання безпілотних повітряних систем (БПЛА) і подальше програмування в цій галузі буде розвиватися [25, 26].

ВИСНОВКИ

1. Отже, ультраправі політичні рухи виражаються в різних формах, від войовничих парамілітарних організацій чи локальних маргінальних груп до вагомих політичних партій, що мають електорат та підтримку. Головними рисами європейських ультраправих є опозиція до основних партій, популізм, ворожість до представницької демократії, скептицизм щодо Європейського Союзу, критика мультикультуралізму, нативізм, ксенофобія, ісламофобія, антсемітизм, ромофобія і, що найважливіше, антимігрантське ставлення. Серед них деякі риси, такі як опозиція імміграції, є спільними для всіх ультраправих партій, однак деякі моменти, такі як ісламофобія та ромофобія, можуть відрізнятися. Антимігрантська характеристика цих партій полягає в тому, що вони сприймають іммігрантів як загрозу своїй роботі та можливостям. Ці партії також є євроскептиками, що означає, що вони сприймають ЄС як загрозу та вважають, що він відповідальний за розмивання їхніх національних кордонів і зростання злочинності. Підхід, спрямований проти істеблішменту, разом із зростанням незадоволення та недовіри до «мейнстріму» створив можливість для піднесення ультраправих. Соціальна база ультраправих демонструє, що більшість їхніх прихильників – це ті, хто відчуває загрозу через прибуття іммігрантів, особливо чоловіків з невисоким рівнем освіти. Крім того, привертається увага молодих людей. Це також популярні партії серед робітничого класу. Вони вважають себе голосом мовчазної більшості, який ігнорували еліти. Це вітається, особливо серед середнього класу та тих, хто вважає себе аутсайдерами в процесі глобалізації.

Причини підйому ультраправих за останні роки: криза біженців і прибуття іноземних іммігрантів до Європи а також погана ефективність традиційних політичних лівих. Іншою причиною їх зростання є негативні наслідки глобалізації, скептицизм по відношенню до головних партій і політичних еліт та, таким чином, зростання «протестних» голосів. Хоча, не всі ультраправі прихильники голосують за протести, але значний відсоток з них – це ті, хто голосує лише за те, щоб висловити опозицію правлячим партіям або

за те, щоб показати невдоволення, і не обов'язково має до них ідеологічну чи організаційну приналежність. Нинішня ситуація свідчить про поляризацію геополітики в Європі з наголосом на таких питаннях, як націоналізм, повернення кордонів, опозиція глобалізації та послаблення міжнародних інституцій. Одним із наслідків цього стане перетворення ультраправих у мейнстрім, занепад лібералізму та порушення прав меншин. Ультраправі партії продовжуватимуть зростати, і найбільшим фактором їхнього успіху має бути погане управління основними лівими та центристськими партіями Європи, які втрачають довіру людей.

Сучасна тенденція в Європі сьогодні демонструє те, що крайні праві більше не є маргінальним рухом. Ультраправі Європи та США довго й плідно співпрацюють, колись вони були маргіналами, а зараз це люди, що виступають на спільних конференціях і пропагують однакову позицію. У чомусь вони відрізняються за ідеологією, але в більшості випадків - дуже схожі. Алгоритм зв'язку ультраправих США та Європи характеризується спільною пропагандою ідей, але представники Сполучених Штатів використовують ситуації, що виникають в геополітичному просторі Європи для особистих цілей і залишаються орієнтованими на внутрішню політику.

2. Протягом періоду після закінчення Другої Світової війни ультраправі пережили 4 стадії формування та зростання популярності й впливу. Перший етап – це формування невеликих локальних та маргінальних організацій, іноді підпільних та екстремістських, що займалися терористичною діяльністю, але вже тоді в деяких країнах почали формуватися політичні партії, які слідували за «легалістичним» підходом і вони були праворадикалами, тобто антиконституційними, але їх все одно забороняли.

Другий період характеризувався «партіями спалахами», екстремісти продовжували нарощувати «нелегальний» підхід пропаганди своїх ідей і продовжували робити терористичні атаки на території Європи. Але під кінець періоду, даний вектор був змінений і ультраправі радикали й екстремісти стали працювати з думками людей через тему культури й співпраці з філософами та

ораторами, що розділяють їх думки. Також, саме в даний період ультраправі рухи почали ставати транснаціональними.

Протягом третьої хвилі вони вже мали місце у національних парламентах, але все ще були маргіналізованими, хоча період можна назвати успішним як в ідеологічному, так і в електоральному аспектах. Протягом цього часу вони ставали все більш актуальними у західноєвропейській політиці. Але, екстремісти продовжували обирати тактику насильства. На даному етапі розвитку, крайні праві партії почали досліджуватися все більше й детальніше.

Під час четвертої хвилі ультраправа політика набирає потужності в деяких демократичних країнах. У геополітичному просторі ультраправої політики з'явилась США, що є прикладом популяризації даних ідей. Тепер і Сполучені Штати Америки стали брати участь у четвертій хвилі розвитку, через прихід до влади Дональда Трампа та ультраправий поворот «Республіканської партії». На даний момент більшість ультраправих організацій та партій є радикальними, а екстремісти – маргінальні й локальні. Сучасні ультраправі відрізняються за своєю ідеологією, політичним значенням і досягненнями. Отже, за останні чотири десятиліття ультраправі партії виникли в багатьох європейських країнах. Існує два типи ультраправих партій: неофашистські партії (за суттю – екстремістські), яким не вдалося набрати значної кількості голосів, і ультраправі популістські партії, яким це вдалося в останні десятиліття.

3. Існує декілька наративів, які є основою моделей ультраправого терору. «Геноцид білих» в США та теорія «великої заміни» в Європі – це 2 суміжних поняття, що мають на меті переконання, що імміграція кольорових людей, падіння народжуваності білих і сприяння мультикультуралізму є частиною навмисної змови з метою знищення «білої раси». Отже, вони відрізняються тільки каталізаторами «падіння» білої нації. У США – це зростання частки латиноамериканців серед населення країни. В Європі – це велика кількість біженців, в особливості після війни в Сирії, також, окрім сирійців як найбільшої за кількістю нації біженців, що мігрували до країн Європи й прохали отримати

притулок ще у 2014 – 2016 роках, під критерій «того, хто може знищити» білу расу підпадають іракці, афганці й мігранти з деяких країн Африки.

Дані наративи підтримують багато білих націоналістичних і супрематистських осіб і організацій. Способи нанесення шкоди в США та Європі також є тотожними, це масові терористичні атаки, що мають на меті вбивство як можна більшої кількості осіб різних націй, тобто все залежить від поглядів та, найважливіше, ідеології терориста. У своїй більшості це масові напади та вбивства у громадських місцях: кафе, торгові центри й, наприклад, синагоги або мечеті. Нормалізація та популяризація ультраправих ідей у геополітичному трансатлантичному просторі – це результат вибору Дональда Трампа президентом США, бо цю посаду вважають однією з найбільш демократичних у світі, тому все, що каже людина, що займає даний пост – це потужний меседж не тільки населенню США, а й суспільству всього світу. Відповідно, вибір ультраправого політика, республіканця, президентом автоматично легалізує популяризацію таких ідей, тому що людині з таким статусом ніхто не може суперечити. Отже, він спокійно висловлював ультраправу радикальну позицію протягом своєї каденції і це все сильніше вкорінялося в суспільстві трансатлантичного простору, що включає й США, і Європу. Навіть після того, як він покинув цю посаду, інші республіканці продовжили справу нормалізації та популяризації ультраправої політики на території Європи через міжнародну співпрацю з однодумцями в Європейському союзі.

4. Екстремізм в Інтернеті – це швидкозростаюча загроза, яка руйнує та загрожує завдати шкоди соціальній тканині різноманітних спільнот. Використання екстремістами комунікаційних технологій для радикалізації та розпалювання насильства є серйозним викликом для расової та релігійної злагоди, який необхідно вирішити. Терористи заявляють, що ведуть трансконтинентальну боротьбу та влаштовують теракти, щоб дестабілізувати суспільство та отримати популярність, що важливо в епоху цифрових технологій. Саме жага слави й популярності та популяризації своїх ідей, думок

та поглядів характеризує діяльність ультраправих терористів у цифрову епоху XXI століття. Вони використовують онлайн-простір на організаційному рівні, зокрема для пропаганди, вербування, логістики, планування та фінансування. З цифровізацією ультраправі рухи знайшли нові можливості для поширення своєї ідеології та координації своїх дій. Соціальні мережі та інші інтернет-ресурси стали платформою для збору грошей, розповсюдження пропаганди та організації дій. Ультраправі групи використовують соціальні мережі для створення груп та спільнот, в яких можуть обговорювати свої ідеї та плани.

Однак, цифрові технології також дозволяють правоохоронним органам та іншим службам відстежувати діяльність їх діяльність та попереджати терористичні акти. Наприклад, за допомогою аналізу даних можна виявити ознаки радикалізації та вчасно реагувати на них. Ультраправий тероризм складається з теоретичних та практичних компонентів. Теоретичний компонент базується на ідеології, яка пропагує націоналізм, расизм та відкидання глобалізації. Практичний компонент полягає у застосуванні насильства для досягнення цілей, які ставлять перед собою прихильники ультраправого екстремізму. Ультраправий тероризм може включати в себе напади на інших людей, будівлі та інфраструктуру, зокрема релігійні споруди, іноземні посольства, офіси правозахисних організацій та інші об'єкти. Це може включати індивідуальні напади та масові теракти. Інтернет може бути використаний для набуття знань та навичок зі зброєю, виробництва вибухівок та інших засобів насильства.

5. Серед способів боротьби з екстремізмом можна виділити декілька основних. Превентивні заходи включають попередження поширення ідей екстремізму, освіту населення, розвиток толерантності і діалогу. Це можна зробити через різні канали зв'язку, такі як соціальні медіа, телебачення, радіо, газети. Освіта є ключем до боротьби з екстремізмом. Це передбачає розвиток навичок критичного мислення та здатності оцінювати ідеї та інформацію. Правові заходи можуть включати законодавчі і нормативні акти, спрямовані на забезпечення безпеки і запобігання поширенню екстремізму. Це закони про

боротьбу з тероризмом, про заборону діяльності організацій, що підтримують екстремізм. Поліцейська діяльність: поліція може вживати заходів для запобігання і розкриття терористичних актів, затримання терористів та інших злочинців, які вчиняють насильство. Це обшуки, арешти, оперативні заходи. У боротьбі з екстремізмом важлива роль міжнародної співпраці. Це обмін інформацією, спільні розслідування, координація дій при запобіганні терористичних актів. Соціальна робота може включати психологічну підтримку і реабілітацію для осіб, які потрапили під вплив екстремізму, а також соціальну адаптацію для людей, які повертаються з терористичних організацій. Також можуть бути проведені проекти зайнятості, навчання та інтеграції, що сприятимуть запобіганню екстремізму в майбутньому. Важливою в сучасності є кібербезпека, тому що цифрові дані теж є інструментом, який може бути використаний злочинцями. ООН і ЮНЕСКО засновують різні програми, що й реалізують зазначені способи боротьби з екстремізмом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Копинець Ю.Ю. Вплив сучасних тенденцій розвитку партійних систем країн Європейського союзу на еволюцію та функціонування партійної системи України: дис... на здобуття канд. політ. наук: 23.00.02 / Юрій Юрійович Копинець. – У., 2021. – 116 с
2. Tsyhan V. S., Kandyba Y.I. The Evolution of the Far Right in the United States and Europe: Causes, Consequences, Relationship // Регіон – 2022: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 24 листопада 2022 р.) / Гол. ред. колегії Л.М. Немець. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. – С.109-112
3. Alava S. Youth and violent extremism on social media: mapping the research [Електронний ресурс] / S. Alava, D. Frau-Meigs, H. Ghayda. – Paris 07 SP, France: UNESCO, 2017. – 81 с. – (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). – (978-92-3-100245-8). – С. 19-26. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.54675/STTN2091>
4. Aliya R. Hoff. Madison Grant (1865–1937) [Електронний ресурс] / Aliya R. Hoff // The Embryo Project Encyclopedia. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://embryo.asu.edu/pages/madison-grant-1865-1937>
5. Aliya R. Hoff. The Passing of the Great Race; or The Racial Basis of European History (1916), by Madison Grant [Електронний ресурс] / Aliya R. Hoff // The Embryo Project Encyclopedia. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://embryo.asu.edu/pages/passing-great-race-or-racial-basis-european-history-1916-madison-grant>
6. Alter A. How ‘The Turner Diaries’ Incites White Supremacists [Електронний ресурс] / Alexandra Alter // The New York Times. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2021/01/12/books/turner-diaries-white-supremacists.html>
7. Anna Fleck. How Much Sway Does the Far-Right Have?/ Anna Fleck // statista – 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.statista.com/chart/6852/right-wing-populisms-enormous-potential-across-europe/>

8. Bauder D. What is ‘great replacement theory’ and how does it fuel racist violence? [Электронный ресурс] / David Bauder // Public Broadcasting Service NewsHour. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.pbs.org/newshour/politics/what-is-great-replacement-theory-and-how-does-it-fuel-racist-violence>

9. Beatriz Acha Ugarte. The Far Right in Western Europe: 1“From the Margins to the Mainstream” And Back?*/ Dr Benjamin Lee // Public University of Navarra – 2018. – p. 75-77, doi: <http://dx.doi.org/10.18543/ced-59-2018pp75-97>

10. Bebout L. Trump tapped into white victimhood – leaving fertile ground for white supremacists [Электронный ресурс] / Lee Bebout // The Conversation. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://theconversation.com/trump-tapped-into-white-victimhood-leaving-fertile-ground-for-white-supremacists-150587>

11. Bokova I. UNESCO’s Response to the Rise of Violent Extremism: A Decade of Building International Momentum in the Struggle to Protect Cultural Heritage [Электронный ресурс] / Irina Bokova. // J. PAUL GETTY TRUST OCCASIONAL PAPERS IN CULTURAL HERITAGE POLICY. – 2021. – №5. – С. 14–24. – Режим доступа до ресурсу: https://www.getty.edu/publications/occasional-papers-5/downloads/Bokova_UNESCOSResponse.pdf

12. Bond S. How Tucker Carlson took fringe conspiracy theories to a mass audience [Электронный ресурс] / Shannon Bond // National Public Radio. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.npr.org/2023/04/25/1171800317/how-tucker-carlsons-extremist-narratives-shaped-fox-news-and-conservative-politi>

13. Bowman E. What we know so far about the Buffalo mass shooting [Электронный ресурс] / E. Bowman, B. Chappell, B. Sullivan // National Public Radio. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.npr.org/2022/05/15/1099028397/buffalo-shooting-what-we-know>

14. Bridge Initiative Team. FACTSHEET: GREAT REPLACEMENT/WHITE GENOCIDE CONSPIRACY THEORY [Электронный ресурс] / Bridge Initiative

Team // BRIDGE. A Georgetown University initiative. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://bridge.georgetown.edu/research/factsheet-great-replacement-white-genocide-conspiracy-theory/>.

15. Bridge Initiative Team. FACTSHEET: KATIE HOPKINS [Электронный ресурс] / Bridge Initiative Team // BRIDGE. A Georgetown University initiative. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://bridge.georgetown.edu/research/factsheet-katie-hopkins/>

16. Brockell G. The father of ‘great replacement’: An ex-socialist French writer / [Электронный ресурс] / Gillian Brockell // The Washington Post. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.washingtonpost.com/history/2022/05/17/renaud-camus-great-replacement-history/>

17. BULLENS L. How France's ‘great replacement’ theory conquered the global far right [Электронный ресурс] / Lara BULLENS // France 24. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.france24.com/en/europe/20211108-how-the-french-great-replacement-theory-conquered-the-far-right>

18. Carretero L. French Presidential Election 2022: The 'great replacement' is a xenophobic conspiracy theory [Электронный ресурс] / Leslie Carretero // INFOMIGRANTS. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.infomigrants.net/en/post/38630/french-presidential-election-2022-the-great-replacement-is-a-xenophobic-conspiracy-theory>

19. Cas Mudde. Populist radical right parties in Europe: Book/ Cas Mudde. New York: Cambridge University Press, 2007. – p. 15-26, 30-31, 276

20. Cas Mudde. The Ideology of the Extreme Right: Book/ Cas Mudde. – Manchester University Press, 2000. – p. 6, 26, 81-82, 117-118, 187-189, DOI:[10.7228/manchester/9780719057939.001.0001](https://doi.org/10.7228/manchester/9780719057939.001.0001)

21. Cesáreo Rodríguez-Aguilera. The Rise of The Far Right in Europe/ Cesáreo Rodríguez-Aguilera// EMed. Mediterranean Yearbook 2014 / Geographical Overview | EU's Mediterranean Countries – 2014. – p. 178 - 181 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/02/The-Rise-of-the-Far-Right-in-Europe.pdf>

22. Clark S. How White Supremacy Returned to Mainstream Politics [Электронный ресурс] / Simon Clark // Center for American Progress. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.americanprogress.org/article/white-supremacy-returned-mainstream-politics/>
23. Conway M. Determining the Role of the Internet in Violent Extremism and Terrorism: Six Suggestions for Progressing Research [Электронный ресурс] / Maura Conway. // Studies in Conflict & Terrorism. – 2017. – №40. – С. 77–98. . – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1157408>
24. CRAWFORD B. The Hanau Terrorist Attack: How Race Hate and Conspiracy Theories Are Fueling Global Far-Right Violence [Электронный ресурс] / B. CRAWFORD, F. KEEN. // // Combating Terrorism Center at West Point (CTCSENTINEL). – 2020. – №13. – С. 1–7. – Режим доступа до ресурсу: <https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2020/03/CTC-SENTINEL-032020.pdf>
25. Cybersecurity [Электронный ресурс] // United Nations: Office of Counter-Terrorism: UN Counter-Terrorism Centre (UNCCT). – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.un.org/counterterrorism/cct/programme-projects/cybersecurity>
26. Cybersecurity [Электронный ресурс] // United Nations: Office of Counter-Terrorism. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.un.org/counterterrorism/cybersecurity>
27. DAVID LANE [Электронный ресурс] // Southern Poverty Law Center – Режим доступа до ресурсу: <https://www.splcenter.org/fighting-hate/extremist-files/individual/david-lane>
28. DIE ROLLE DES INTERNETS UND SOZIALER MEDIEN FÜR RADIKALISIERUNG UND DERADIKALISIERUNG [Электронный ресурс] / [P. NEUMANN, C. WINTER, A. MELEAGROU-HITCHENS та ін.]. // Peace Research Institute Frankfurt Report. – 2018. – №10. – С. 2–15. – Режим доступа до ресурсу: https://www.hsfk.de/fileadmin/HSFK/hsfk_publicationen/prif1018.pdf
29. Dr Benjamin Lee. Overview of the Far-Right/ Dr Benjamin Lee // Centre for Research and Evidence on Security Threats (CREST) – 2019. – p. 2-4, 9

[Электронный ресурс]. – Режим доступа: [overview of the far right \(publishing.service.gov.uk\)](https://www.publishing.service.gov.uk/overview-of-the-far-right)

30. EBNER J. Who are Europe's far-right identitarians? [Электронный ресурс] / JULIA EBNER // POLITICO. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.politico.eu/article/who-are-europe-far-right-identitarians-austria-generation-identity-martin-sellner/>

31. Europe Population [Электронный ресурс] // worldometer. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.worldometers.info/world-population/europe-population/>

32. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2022 [Электронный ресурс] / European Union Agency for Law Enforcement Cooperation // EUROPOL. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Tesat_Report_2022_0.pdf

33. Europe's migration crisis [Электронный ресурс] // REUTERS GRAPHICS. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://graphics.thomsonreuters.com/15/migrants/index.html#section-asylum>

34. Farivar M. What is the Great Replacement Theory? [Электронный ресурс] / Masood Farivar // Voice of America. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.voanews.com/a/what-is-the-great-replacement-theory-/6578349.html>

35. France Elections [Электронный ресурс] // POLITICO. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.politico.eu/europe-poll-of-polls/france/>

36. Goodall L. Enoch Powell's Rivers of Blood: The speech that divided a nation [Электронный ресурс] / Lewis Goodall // Sky News. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://news.sky.com/story/enoch-powells-rivers-of-blood-the-speech-that-divided-a-nation-11339291>

37. Hate Map [Электронный ресурс] // Southern Poverty Law Center. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.splcenter.org/hate-map>

38. Heim J. Recounting a day of rage, hate, violence and death [Электронный ресурс] / Joe Heim // The Washington Post. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.washingtonpost.com/graphics/2017/local/charlottesville-timeline/>
39. History of Racist U.S. Laws [Электронный ресурс] // ALTO ARIZONA – Режим доступа до ресурсу: <http://www.altoarizona.com/history-of-racist-us-laws.html>
40. Holmes C. Tucker Carlson, those South African white rights activists aren't telling you the whole truth [Электронный ресурс] / Carolyn Holmes // The Washington Post. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.washingtonpost.com/politics/2019/05/15/tucker-carlson-those-south-african-white-rights-activists-arent-telling-you-whole-truth/>
41. Holpuch A. White supremacy won today': critics condemn Trump acquittal as racist vote [Электронный ресурс] / Amanda Holpuch // Center for American Progress. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theguardian.com/us-news/2021/feb/14/trump-acquittal-white-supremacy-racist-vote>
42. How has the population changed in the US? [Электронный ресурс] // USAFacts | Nonpartisan Government Data. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://usafacts.org/data/topics/people-society/population-and-demographics/our-changing-population/>
43. Hummel K. A View from the CT Foxhole: Edward You, FBI Weapons of Mass Destruction Directorate, Biological Countermeasures Unit [Электронный ресурс] / Kristina Hummel. // Combating Terrorism Center at West Point (CTCSENTINEL). – 2017. – №10. – С. 9–12. – Режим доступа до ресурсу: https://ctc.westpoint.edu/wp-content/uploads/2017/08/CTC-Sentinel_Vol10Iss7-7.pdf
44. Ibsen D. Far-Right Extremism in Europe and the United States [Электронный ресурс] / David Ibsen // Counter Terror Business. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://counterterrorbusiness.com/features/far-right-extremism-europe-and-united-states>

45. Iman Ghosh. Visualizing the U.S. Population by Race [Электронный ресурс] / Iman Ghosh // VISUAL CAPITALIST. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-u-s-population-by-race/>
46. Jens F. Binder. Terrorism and the internet: How dangerous is online radicalization? [Электронный ресурс] / Jens F. Binder, J. Kenyon // Frontiers. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.997390/full>
47. Jerard, J. Online Extremism : Agents of Disruption in the Digital Age [Электронный ресурс] / Jerard, J.. // RSIS Commentaries. Singapore: Nanyang Technological University. – 2019. – №170. . – Режим доступа до ресурсу: <https://hdl.handle.net/10356/91759>
48. Johannes Dafinger. A TRANSNATIONAL HISTORY OF RIGHT-WING TERRORISM: Book/ Johannes Dafinger, Moritz Florin. – London and New York: Routledge, 2022. – p. 9-10
49. Jones D. What is the 'great replacement' and how is it tied to the Buffalo shooting suspect? [Электронный ресурс] / Dustin Jones // National Public Radio. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.npr.org/2022/05/16/1099034094/what-is-the-great-replacement-theory>
50. Katharina Buchholz. Where Right-Wing Populists Had the Most Success in Europe/ Katharina Buchholz // statista – 2022. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.statista.com/chart/20094/national-election-success-of-far-right-parties-europe/>
51. Koehler D. Mapping Far-right Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear (CBRN) Terrorism Efforts in the West: Characteristics of Plots and Perpetrators for Future Threat Assessment [Электронный ресурс] / D. Koehler, P. Popella. // Terrorism and Political Violence. – 2018. – №32. – С. 1–4, 19-20. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1080/09546553.2018.1500365>
52. M. A. Pasha. Combatting extremism through education [Электронный ресурс] / M. A. Pasha // AIVACON KNOWLEDGE SERVICES. – 2012. – Режим доступа

до ресурсу: <https://marpasha.wordpress.com/2012/08/10/combating-extremism-through-education/>

53. Matt Golder. Far Right Parties in Europe/ Matt Golder// The Annual Review of Political Science – 2016.19:477-497 – p. 478 - 482 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev-polisci-042814-012441>

54. Michel C. Fox News star Tucker Carlson's 'great replacement' segment used a new frame for an old fear [Электронный ресурс] / Casey Michel // National Broadcasting Company NEWS. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nbcnews.com/think/opinion/tucker-carlson-s-great-replacement-fox-news-segment-uses-newer-ncna1263880>

55. Mudde C. Surprised to see US Republicans cozying up to the European far right? Don't be. The Guardian. 2021 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/oct/15/us-republicans-european-far-right>

56. Mudde C.. The Far-Right Threat in the United States: A European Perspective. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, Volume: 699 issue: 1, page(s): 101-115, doi: [10.1177/00027162211070060](https://doi.org/10.1177/00027162211070060)

57. Office on Genocide Prevention and the Responsibility to protect. Genocide [Электронный ресурс] / Office on Genocide Prevention and the Responsibility to protect // UNITED NATIONS – Режим доступа до ресурсу: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide.shtml>

58. Paola Ponce D. The role of UNESCO in preventing violent extremism [Электронный ресурс] / Diana Paola Ponce // Instituto Español de Estudios Estratégicos. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: https://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2019/DIEEEEO35_2019DIAPON-Unesco_ENG.pdf

59. Parties and Elections in Europe [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.parties-and-elections.eu/index.html>

60. Pauwels A. Contemporary manifestations of violent right-wing extremism in the EU: An overview of P/CVE practices [Электронный ресурс] / Annelies Pauwels // EUROPEAN COMMISSION: Radicalisation Awareness Network. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-04/ran_adhoc_cont_manif_vrwe_eu_overv_pcve_pract_2021_en.pdf
61. PEGIDA. Deutsche Welle [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.dw.com/en/pegida/t-18171081>
62. Plan of Action to Prevent Violent Extremism [Электронный ресурс] // United Nations Office of Counter-Terrorism (UNOCT). – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.un.org/counterterrorism/plan-of-action-to-prevent-violent-extremism>
63. Purdy J. Environmentalism’s Racist History [Электронный ресурс] / Jedediah Purdy // THE NEW YORKER. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/environmentalisms-racist-history>
64. Resolution adopted by the General Assembly on 20 December 2022: 77/243. International Day for the Prevention of Violent Extremism as and when Conducive to Terrorism [Электронный ресурс] // United Nations: General Assembly. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/768/04/PDF/N2276804.pdf>
65. SCHWARTZBURG R. No, There Isn’t a White Genocide [Электронный ресурс] / ROSA SCHWARTZBURG // JACOBIN. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://jacobin.com/2019/09/white-genocide-great-replacement-theory>.
66. Seth G. Jones. The Rise of Far-Right Extremism in the United States/ Seth G. Jones// CENTER FOR STRATEGIC & INTERNATIONAL STUDIES – 2018. – p. 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/181119_RightWingTerrorism_layout_FINAL.pdf?MyC9DjLLRftoeUKvq6qxFPsCPFoTkBpH
67. Seyed Nader Nourbakhsh, Seyyed Abbas Ahmadi, Qiuomars Yazdanpanah Dero, Abdolreza Faraji Rad. Rise of the Far Right parties in Europe: from

Nationalism to Euroscepticism. *Geopolitics Quarterly*, Volume: 18, No 4, 2021 PP 47-70: p. 58, doi: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17354331.1401.18.68.3.5>

68. STATE & LOCAL ANTI-TERRORISM TRAINING PROGRAM [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.slatt.org/>

69. Statista Research Department. Migration in EU - Statistics and Facts [Электронный ресурс] / Statista Research Department // statista. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.statista.com/topics/4046/migration-in-europe/#topicOverview>

70. Steve Rose. A deadly ideology: how the ‘great replacement theory’ went mainstream [Электронный ресурс] / Steve Rose // The Guardian. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/08/a-deadly-ideology-how-the-great-replacement-theory-went-mainstream>.

71. Terrorism in the EU: facts and figures [Электронный ресурс] // European Council: Council of the European Union. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/terrorism-eu-facts-figures/>

72. The ADL Center on Extremism. Report. Murder and Extremism in the United States in 2022 [Электронный ресурс] / The ADL Center on Extremism // Anti-Defamation League. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.adl.org/resources/report/murder-and-extremism-united-states-2022>

73. The Guardian. The Observer view on the dangerous rise of the far right in Europe. 2022. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/sep/18/observer-view-dangerous-rise-of-far-right-europe>

74. United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. COINING A WORD AND CHAMPIONING A CAUSE: THE STORY OF RAPHAEL LEMKIN [Электронный ресурс] / United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC // Holocaust Encyclopedia. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/coining-a-word-and-championing-a-cause-the-story-of-raphael-lemkin>

75. What you need to know about preventing violent extremism through education [Электронный ресурс] // UNESCO. – 2023. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.unesco.org/en/articles/what-you-need-know-about-preventing-violent-extremism-through-education>
76. Wilson J. THE RACIST 'GREAT REPLACEMENT' CONSPIRACY THEORY EXPLAINED [Электронный ресурс] / J. Wilson, A. Flanagan // Southern Poverty Law Center. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.splcenter.org/hatewatch/2022/05/17/racist-great-replacement-conspiracy-theory-explained>
77. Wilson J. White farmers: how a far-right idea was planted in Donald Trump's mind [Электронный ресурс] / Jason Wilson // The Guardian. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theguardian.com/world/2018/aug/23/white-farmers-trump-south-africa-tucker-carlson-far-right-influence>
78. Winter C. Researching Jihadist Propaganda: Access, Interpretation, & Trauma [Электронный ресурс] / Charlie Winter // RESOLVE NETWORK (Researching Violent Extremism Series). – 2019. – Режим доступа до ресурсу: https://www.resolvenet.org/system/files/2019-09/RSVE_RVESeries_ResearchingJihadistPropaganda_CWinter_May2019.pdf
79. Winter, C., Bozay, K., Decker, O. Gesellschaft Extrem: Was wir über Radikalisierung Wissen [Электронный ресурс] / [Winter, C., Bozay, K., Decker та ін.], 2019. – 300 с. – (Campus Verlag). – (9783593510231, 3593510235). – С. 197,199,219,221-223,225-230. – Режим доступа до ресурсу: https://www.google.ch/books/edition/Gesellschaft_Extrem/InSqDwAAQBAJ?hl=uk&gbpv=1
80. Winter, C.. Online Extremism: Research Trends in Internet Activism, Radicalization, and Counter-Strategies [Электронный ресурс] / Winter, C., Neumann, P., Meleagrou-Hitchens, A., Ranstorp, M., Vidino, L., & Fürst, J. // International Journal of Conflict and Violence. – 2020. – №14. – С. 5–9. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.4119/ijcv-3809>

81. Wiskind C. LONE WOLF TERRORISM AND OPEN SOURCE JIHAD: AN EXPLANATION AND ASSESSMENT [Электронный ресурс] / Claire Wiskind // International Institute For Counter-Terrorism (ICT). – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.ict.org.il/UserFiles/ict-lone-wolf-osint-jihad-wiskind.pdf>
82. Yousef O. The 'great replacement' conspiracy theory isn't fringe anymore, it's mainstream [Электронный ресурс] / Odette Yousef // National Public Radio. – 2022. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.npr.org/2022/05/17/1099233034/the-great-replacement-conspiracy-theory-isnt-fringe-anymore-its-mainstream>
83. Zabala S. The EU is to blame for the rise of the far right in Europe. Aljazeera. 2022 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.aljazeera.com/opinions/2022/4/28/the-eu-is-to-blame-for-the-rise-of-the-far-right-in-europe>